

ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАНИЛЦУУЛГА

Арилжааны хуулийн төслийн талаар

Удиртгал

Одоо хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа Иргэний хууль буюу 2002 оны Иргэний хуулийн талаар судлаачид 1963 оны БНМАУ-ын “Иргэний хуулийн ихэнх зүйл, заалтыг 2002 оны Иргэний хуульд өнөөгийн төрийн бодлого, нийгмийн амьдралын өөрчлөлтийн дагуу улам боловсронгуй болгон өвлөн авч хэрэглэж байна” хэмээн дүгнэсэн нь бий¹. Харин судлаач Виллъям Э.Батлер (William E. Butler)-ын дүгнэснээр 1963 оны Иргэний хууль нь ЗХУ-ын Иргэний хуульд үндэслэн зохиогдсон². ОХУ-ын судлаачдын үзэж буйгаар хувийн эрх зүйн хувьд ОХУ нь ЗХУ-ын эрх зүйн уламжлалыг өвлөн авч хэрэглэж байгаа бөгөөд хувийн эрх зүйн тогтолцоо нь монист үзэл хандлагад суурилан хөгжсөн гэж дүгнэх боломжтой юм³.

ОХУ-ын судлаачид “оросын хувьд Арилжаа (худалдаа)-ны хуулийг тусад нь батлах түүхэн шаардлага байгаагүй бөгөөд өмнө нь батлагдаж байсан хууль тогтоомж (жишээ нь Худалдааны шинэ журам (Новоторговый устав 1667г.), 1917 оны хувьсгалаас өмнө үйлчилж байсан Худалдааны журам (Устав торговый) гэх мэт) нь хувийн эрх зүйн хэм хэмжээг огт хуульчлаагүй байсан” гэж дүгнэсэн байдаг⁴.

Эндээс дүгнэвэл одоогийн 2002 оны Иргэний хуулийг монист үзэл хандлагад суурилсан буюу иргэний болон арилжааны эрх зүйн харилцааг нэг кодексоор зохицуулах хэв шинжтэй гэж дүгнэх бүрэн боломжтой юм. Гэвч 2002 оны Иргэний хуульд аж ахуй эрхлэгч (ИХ-ийн 196.2, 200.4), аж ахуйн үйл ажиллагаа эрхэлдэггүй иргэн (ИХ-ийн 202.2), аж ахуйн үйл ажиллагаа эрхэлдэг худалдан авагч (ИХ-ийн 255.1.2) гэх зэрэг нэр томъёо хуульчлагдсан бөгөөд эдгээр зохицуулалтууд нь Гүрж улсын Иргэний хууль (335, 343.2, 347, 348, 495)-ийн холбогдох зохицуулалтын агуулгад үндэслэн боловсруулагдсан нь тодорхой байдаг. Гүрж улсын Иргэний хуульд аж ахуй эрхлэгч, аж ахуйн үйл ажиллагаа гэх зэрэг нэр томъёо хуульчлагдсан нь тус улс Иргэний хуулиасаа гадна Аж ахуй эрхлэгчийн тухай хуулийг баталж мөрдүүлдэгтэй шууд холбогддог. Тус Аж ахуй эрхлэгчийн тухай хууль нь олон улсад нийтлэг байх Commercial code-д хамаарна.

Нөгөө талаас одоогийн 2002 оны Иргэний хуулийн зарим зохицуулалтыг боловсруулахдаа ХБНГУ-ын Handelsgesetzbuch буюу Арилжааны хуулийн зарим зохицуулалтыг харгалзан үзсэн байдаг. Хамгийн гол жишээг дурдахад ХБНГУ-ын Арилжааны хуулийн 93-104-р зүйлийн зохицуулалт нь манай улсын Иргэний

¹ Т.Мөнхжаргал, Монгол Улсын Иргэний Цаазын товчоон, УБ, 2006, 187 дахь тал

² WILLIAM E. BUTLER, THE MONGOLIAN LEGAL SYSTEM: CONTEMPORARY LEGISLATION AND DOCUMENTATION, MARTINUS NIJHOFF, 266-267 (1982)

³ Р.Пүрэвбаатар, Арилжаа (худалдаа)-ны эрх зүйн талаарх харьцуулсан судалгаа: зарим улс орон дахь чиг хандлага ба өөрийн орны нөхцөл байдлыг эргэцүүлэх нь, Хууль дээдлэх ёс №4, Цуврал 84 (2021), 51 дэх тал

⁴ Беляева О.А. Коммерческое право России: курс лекций, Юстицинформ, 2009 г, С.7

хуулийн 413-419-р зүйлийн зохицуулалтад онцгой нөлөө үзүүлсэн болох нь тодорхой харагдана. Тиймээс ч Иргэний хуулийн шинжлэх ухааны тайлбарыг бичсэн ХБНГУ-ын шүүгчдийн хувьд Иргэний хууль дахь “аж ахуйн үйл ажиллагаа” гэх ойлголтыг ХБНГУ-ын Арилжааны хуулийн 1-р зүйл дэх handelsgewerbe гэх ойлголтын тайлбартай төсөөтэй байдлаар тайлбарлахыг санал болгосон нь бий⁵.

Дээрх нөхцөл байдлыг эргэцүүлэн үзвэл одоогийн Иргэний хуулийн зохицуулалт нь тусдаа Арилжааны хууль (Commercial code) баталсан буюу дуалист үзэл баримтлалд суурилсан улс орны Иргэний хуулийн зохицуулалтыг эх сурвалж болгон ашигласан төдийгүй Арилжааны хуулийн зохицуулалтыг шууд ашиглан боловсруулагджээ. Гэвч иргэний эрх зүйн болон арилжааны эрх зүйн зохицуулалт хоорондын ялгааг харгалзан үзээгүйн дээр, ямар шалгуураар ялгаж хэрэглэх, арилжаа эрхлэгчийн хувьд ямар нарийвчилсан зохицуулалт бусад оронд үйлчилдэг болохыг судалж тусгаагүй гэж дүгнэж болох юм.

Иймд дээрх онцлогийг харгалзан үзэж судлаачдын зүгээс бие даасан арилжааны хуулийн төслийг боловсруулах нь зохистой болох талаар өөрсдийн саналыг илэрхийлсэн нь бий. Тус саналд “одоо хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй Иргэний хууль нь 2002 онд батлагдснаас хойш даруй 17 жил хэрэгжиж байгаа ч хувийн эрх зүйн харилцааг боломжит хэмжээнд зохицуулсаар байна. Түүнчлэн Иргэний хууль нь нийгэм дэх иргэн, хуулийн этгээд хоорондын үүсэх гэрээний болон гэрээний бус үүргийн харилцаа, өмчийн харилцааг цогцоор нь зохицуулдаг суурь хууль байх тул тус хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах замаар аж ахуй эрхлэгчийн ялгамжтай зохицуулалтыг бий болгохоос илүүтэй аж ахуй эрхлэгчийн харилцааны онцлогийг агуулсан бие даасан хуулийн төсөл байх нь илүү оновчтой арга зам юм” гэжээ⁶. Улмаар субъектив шалгуур⁷ыг баримтлан тус хуулийн төслийг боловсруулах нь арилжааны эрх зүйн хамгийн сүүлийн үеийн чиг хандлагад үндэслэх боломжийг бий болгож байгаагаараа ихээхэн ач холбогдолтой гэж үзжээ.

Өмнө дурдсанчлан одоогийн Иргэний хуулийн зохицуулалт нь ХБНГУ-ын Иргэний хууль, Арилжааны хууль болон Гүрж улсын Иргэний хуульд суурилсан. Харин Гүрж улсын Аж ахуй эрхлэгчийн тухай хууль нь ХБНГУ-ын Арилжааны хуульд голлон суурилсан аж. Нөгөөтэйгүүр ХБНГУ болон Гүрж улсын Арилжааны кодекс нь аль аль нь субъектив шалгуурт үндэслэсэн байх тул тус хуулийн төслийн хувьд ч субъектив шалгуурыг баримтлан боловсруулах нь зохистой гэж үзэж байна.

Нэр томъёоны хувьд манай улсын судлаачид орос хэлний “торговый”, “коммерческое” зэрэг үгийг тус бүр худалдааны, арилжааны гэх байдлаар хөрвүүлсэн байх⁸ бөгөөд олон улсад “commercial code” гэх байдлаар нэрлэж

⁵ Ё. Каят нар, Монгол Улсын Иргэний хуулийн тайбар, УБ 2010 он, 829-р тал

⁶ Б.Амарсанаа нар, Арилжаа (худалдаа)-ны хуулийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах судалгааны тайлан, УБ.,2019 он, 58 дахь тал

⁷ Субъектив шалгуур гэх ойлголтын талаар дэлгэрэнгүйг Р.Пүрэвбаатар, Арилжаа (худалдаа)-ны эрх зүйн талаарх харьцуулсан судалгаа: зарим улс орон дахь чиг хандлага ба өөрийн орны нөхцөл байдлыг эргэцүүлэх нь, Хууль дээдлэх ёс №4, Цуврал 84 (2021), 49, 56-57 дахь талаас үзнэ үү.

⁸ С.Нарангэрэл, Монголын эрх зүйн англи, орос, латин, хадмал эх толь, Адмон, 2015, Б.Амарсанаа, Худалдаа (арилжаа)-ны ерөнхий хууль (Commercial Code)-ийн төслийн төсөөлөл, анхаарах асуудал,

заншсан байх тул trade гэх ойлголтоос ялгаж “арилжаа”, “арилжааны эрх зүй”, “арилжааны хууль” гэсэн нэр томъёог хэрэглэх нь илүү оновчтой гэж үзсэн болно⁹. “Арилжаа эрхлэгч” гэдэг нэр томъёоны хувьд Монгол Улсад бизнес эрхлэгч, бизнесийн байгууллага гэдэг нэр томъёогоор илүү хэрэглэж заншсан байна. Англи хэлэнд “entrepreneur”, “merchant”, “business entity”, “trader” зэрэг харилцан адилгүй нэр томъёог хэрэглэж заншсан боловч эрх зүйн нэр томъёоны хувьд эдгээр нь утга агуулгаараа ойролцоо юм. Бизнес буюу аж ахуй эрхэлж байгаа хүн, хуулийн этгээд болгоныг арилжаа эрхлэгч гэж тооцохгүй, тодорхой шалгуур хангасан байхыг шаардаж байгаа тул одоо байгаа нэр томъёог хэрэглэж эргэлзээ үүсгэхээс татгалзаж, “арилжаа эрхлэгч” гэсэн Монгол Улсын хууль зүйн нэр томъёонд төдийлөн хэрэглэж байгаагүй нэр томъёог хэрэглэх нь зүйтэй гэж үзлээ.

Арилжааны хуулийн төсөл нь анхдагч хуулийн төсөл бөгөөд 22 бүлэг, 137 зүйлтэй байна. Хуулийн төслийг бүлэг тус бүрээр багцлан дор танилцуулъя.

Нэгдүгээр бүлэг.Нийтлэг үндэслэл

Арилжааны эрх зүй нь хувийн эрх зүйн салбар боловч Иргэний эрх зүйгээс ялгарах зарим онцлог зарчимтай байдаг. Иймд Иргэний хуулийн 1.2-т заасан зарчмуудаас гадна арилжааны эрх зүйн онцлогийг тодотгосон дараах тусгайлсан зарчмууд мөрдөгдөхөөр тусгалаа. Үүнд:

- *Арилжаа эрхлэгчийн ашгийн төлөөх зорилгыг хангах зарчмын хүрээнд Иргэний хуулийн субъектээс ялгаатай нь арилжаа эрхлэгч нь нэгэнт ашиг олохыг зорьж байгаа этгээд тул бусдын төлөө хийсэн үйлдэлдээ хариу төлбөр шаардах эрхийг баталгаажуулсан. Тухайлбал, гэрээнд хүү авахтай холбоотой тохиролцоо байхгүй байсан ч нөгөө талын буруугаас болж хөрөнгө нь эдийн засгийн эргэлтэд орж чадахгүй болсон тохиолдолд алдагдлыг нь аль болох бага байлгах зорилгоор хуульд заасан хүү, хөлс, шагнал шаардах эрх, түүнчлэн барьцааны эд хөрөнгө, эсхүл хадгалж байгаа эд хөрөнгийг худалдан борлуулж, борлуулсан үнээс өөрийн зардлаа гаргаж авах зэрэг эрхүүд тусгагдсан.*

- *Гадаад нөхцөл байдалд үнэнч шударгаар итгэсэн итгэлийг хамгаалах зарчмын хүрээнд арилжааны үйл ажиллагаанд төлөөлөх бүрэн эрх, арилжааны бүртгэлтэй холбоотой зохицуулалтууд тусгагдсан. Тухайлбал, арилжаа эрхлэгчийн ажилтан ажил үүргээ гүйцэтгэж байхад түүнийг тухайн хэлцлийг байгуулах, эсхүл бараа хүлээн авах, буцаах гэх мэт тодорхой үйлдлийг гүйцэтгэх эрхтэй эсэхийг заавал шалгах нь ажлыг удаашруулж хүндрэл үүсгэх тул түүнийг арилжаа эрхлэгчийг төлөөлөх бүрэн эрхтэй гэж тооцох зохицуулалт тусгасан. Түүнчлэн арилжаа эрхлэгч өөрийн арилжааны үйл ажиллагааг бүхэлд нь эрхлэн явуулах эрхийг хэн нэгэнд өгсөн боловч үл хөдлөх эд хөрөнгө захиран зарцуулах, барьцаа, баталгаа гэх мэт өөрт нь үүрэг үүсгэх хэлцэл хийх эрхийг олгоогүй бол энэ талаараа*

Монгол улс, Япон улсын хууль тогтоомжийн хөгжил: худалдаа (арилжаа)-ны эрх зүй, илтгэлийн эмхэтгэл, УБ, 2017-г үзнэ үү.

⁹ Эдгээр үгийг ойролцоо утга, агуулгаар эсхүл төдийлөн ялгалгүй хэрэглэх тохиолдол байгаа болохыг энд дурдах зүйтэй.

төлөөлөгч, төлөөлүүлэгч нар гуравдагч этгээдэд урьдчилж мэдэгдсэн тохиолдолд л эдгээр хязгаарлалт үүсэхээр буюу үүсэх үр дагавар, хариуцлагаас нь төлөөлүүлэгч чөлөөлөгдөхөөр заасан. Түүнчлэн арилжааны бүртгэлийг нь энэ зарчмыг хангах зорилгоор бий болгох бөгөөд арилжааны бүртгэлд оруулсан аливаа нээлттэй мэдээллийг гуравдагч этгээд үзэж, түүнийг үнэн зөв гэж итгэх итгэлийг нь баталгаажуулсан.

• *Арилжаа эрхлэгч нь үүргээ биелүүлэхдээ мэргэшсэн, анхаарал болгоомжтой хандах* зарчмын хүрээнд жишээ нь худалдах, худалдан авах гэрээний талууд хоёулаа арилжаа эрхлэгч байгаа тохиолдолд буюу хоёр талт арилжааны хэлцлийн хувьд худалдан авагч арилжаа эрхлэгч нь худалдаж авсан бараагаа нэн даруй шалгах, доголдол илэрвэл тэр даруй худалдагчид энэ талаар мэдэгдэх үүрэгтэй бөгөөд үүнийг биелүүлээгүй бол доголдлыг нь хүлээн зөвшөөрч хүлээн авсанд тооцож, шаардлага гаргах эрхээ алдах үр дагавартай байхаар заасан. Мөн арилжаа эрхлэгч нь нэгэнт амласан буюу эрсдэлээ тооцсоны үндсэн дээр зөвшөөрч гэрээ байгуулсан тул өөрийн арилжааны үйл ажиллагаатай холбоотой төлөхөөр тохиролцсон анзыг багасгуулахаар Иргэний хуулийн субъектын адил шаардах эрхгүй гэх мэт зохицуулалтууд тусгагдсан.

• *Арилжааны үйл ажиллагааны хялбар, шуурхай байдлыг хангах* зарчмын хүрээнд хэлцэл богино хугацаанд байгуулагдах, өөрчлөгдөх, дуусгавар болсон эсэх нь тодорхой болж байх шаардлагатай бөгөөд гэрээ байгуулах санал, түүнийг хүлээн зөвшөөрөх саналыг илүү хялбар, түргэн шуурхай зохицуулах, зэрэг аж ахуй эрхлэгчдийн харилцааг хялбар бөгөөд түргэн шуурхай байлгах тусгай зохицуулалтыг тусгасан.

Арилжааны хууль тогтоомжийн эрэмбэ, түүнийг хэрэглэхтэй холбоотой зохицуулалтыг хуулийн төслийн 2 дугаар зүйлийн 2.1, 2.2 дахь хэсэгт заасан. Үүнтэй уялдуулан Иргэний хуульд мөн өөрчлөлт оруулсан. Арилжаа эрхлэхтэй холбоотой харилцааг тухайлсан хуульд өөрөөр заагаагүй бол Арилжааны хуулийг хэрэглэнэ. Арилжааны хуульд өөрөөр заагаагүй бол тухайлсан хууль болон Арилжааны хуульд арилжаа эрхлэхтэй холбоотой харилцааг зохицуулснаас бусад харилцааг энэ хуулийн агуулга, зарчмыг алдагдуулахгүйгээр Иргэний хуулийг хэрэглэнэ.

Тухайлсан хууль болон энэ хуулиар зохицуулаагүй харилцааг арилжааны заншил, талуудын хооронд тогтсон практикийн дагуу, тийм заншил, практик байхгүй, эсхүл талууд түүнийг хэрэглэхгүй талаар хүсэл зоригоо тодорхой илэрхийлсэн тохиолдолд энэ хуулийн агуулга, зарчмыг алдагдуулахгүйгээр Иргэний хуулийг хэрэглэхээр тусгасан.

Хэдийгээр Иргэний хуульд ажил хэргийн хүрээнд тогтсон заншил, талуудын хооронд тогтсон практикийг хэрэглэж болохоор заасан боловч шүүхийн шийдвэрт судалгаа¹⁰ хийхэд маргааны талуудаас эдгээрийг нэхэмжлэл, хариу тайлбарын үндэслэлдээ дурдсан тохиолдол хэд хэд байгаа хэдий ч шүүгч түүнийг хэргийг хянан

¹⁰ Арилжааны заншил, тогтсон практикийн талаарх судалгаа. Улаанбаатар хот. 2020 он. “Өмгөөлөл судлалын академи” ТББ.

шийдвэрлэхдээ харгалзан үзээгүй бөгөөд шүүхийн шийдвэрт яагаад хэрэглээгүй гэдгээ тайлбарласан тохиолдол байхгүй байна. Үүнээс үзэхэд шүүгч хэрэг маргааны шийдвэрлэхдээ хуулиас бусад эрх зүйн эх сурвалжийг хэрэглэхээс зайлсхийх хандлагатай байна. Харин арилжааны эрх зүйд, ялангуяа хоёр талт арилжааны хэлцлийн хувьд мэргэшсэн арилжаа эрхлэгчдийн хоорондын харилцааг зөвхөн хуулиар бус гэрээгээрээ болон талуудын хооронд тогтсон практик, ажил хэргийн хүрээнд тогтсон заншил буюу арилжааны заншлаараа илүү уян хатан зохицуулах боломжийг олгодог. Учир нь арилжаа эрхлэгчид нь иргэний эрх зүйн субъектээс илүү мэргэшсэн, хариуцлагатай субъект болохын хувьд өөрөө өөрсдийнхөө харилцаанд хэрэглэх хэм хэмжээгээ бүтээхийг тодорхой хэмжээнд зөвшөөрдгөөрөө иргэний эрх зүйгээс ялгардаг. Иймд талуудын хооронд тогтсон практик, арилжааны заншлыг арилжааны эрх зүйн нэгэн эх сурвалж болгож, шүүх эдгээр хэм хэмжээг хэрэглэхийг дэмжих үүднээс эдгээр нэр томъёог тодорхойлж, хууль хэрэглэх тухай зүйлд энэ талаар тусгасан.

“Талуудын хооронд тогтсон практик” гэдгийг тухайн хэлцлийн талуудын хувьд л үйлчлэх онцлог дадлыг ойлгохоор тогтоосон бөгөөд үүнийг талууд урьдчилан харилцан тохиролцож, эсхүл гэрээний хэрэгжилтийн явцад харилцан хүлээн зөвшөөрч тогтоох боломжтой бөгөөд шүүх хэрэг маргааныг шийдвэрлэхдээ түүнийг нэн түрүүнд харгалзан үзнэ. Харин “арилжааны заншил” гэж зөвхөн хэлцлийн тэрхүү талуудын хувьд бус арай өргөн хүрээнд үйлчлэх, талуудын мэдэж байсан, эсхүл мэдэх ёстой байсан, тийм төрлийн гэрээ байгуулж байгаа этгээдүүдийн нийтээр хүлээн зөвшөөрч тогтмол мөрддөг тэрхүү дадлыг ойлгох тул үүнийг талууд өөрсдөө хүсэл зоригоороо тогтоох боломжгүй байна. Иймд арилжааны заншлыг талууд хэрэглэхгүйгээр тохиролцох боломжийг хуулийн төслөөр олгосон нь Бараа худалдах-худалдан авах олон улсын гэрээний тухай Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын конвенцод нийцнэ.¹¹ Мөн талуудын хооронд тогтсон практик, арилжааны заншлаас гадна гэрээний эрх чөлөөт байдлыг хангах үүднээс талууд харилцан тохиролцсон тохиолдолд олон улсын нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн заншлын хэм хэмжээ, олон улсын худалдааны практикт хүлээн зөвшөөрсөн загвар гэрээ, түүний тогтсон тайлбарыг харгалзан үзэх боломжтой байхаар заасан.

Гэхдээ хуулиас бусад буюу дээрх хэм хэмжээнүүдийн агуулга нь Монгол Улсын хууль, олон улсын гэрээ, нийтээр зөвшөөрсөн зан суртахууны хэм хэмжээнд нийцэж байгаа тохиолдолд л түүнийг шүүх хэрэглэнэ.

Түүнчлэн, өмчийн хэлбэрийг үл харгалзан Төрийн болон орон нутгийн өмчийн оролцоотой ашгийн төлөө хуулийн этгээдэд энэ хууль үйлчилэхээр тусгасан бөгөөд Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил үйлчилгээ худалдан авах тухай хууль болон Төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн тухай хууль тогтоомжийн дагуу гэрээг байгуулах хүртэлх харилцааг захиргааны эрх зүйн харилцаа гэж үзээд түүнээс хойшхи харилцааг хувийн эрх зүйн харилцаа гэж үзэж, арилжааны хуулийг хэрэглэж болохоор тусгасан.

¹¹ Бараа худалдах-худалдан авах олон улсын гэрээний тухай Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын конвенц, 9 дүгээр зүйлийн (2) дахь хэсэг. 1980 он.

Хоёрдугаар бүлэг.Арилжааны эрх зүйн харилцаанд оролцогч

Арилжааны эрх зүй нь хувийн эрх зүйн тусгайлсан салбар эрх зүй (sonderprivatrecht)-д хамаарах бөгөөд иргэний эрх зүйн харилцааг нарийвчлан зохицуулдаг хэм хэмжээг өөртөө агуулна. Тиймдээ ч арилжааны эрх зүйн харилцааны оролцогч нь иргэний эрх зүйн харилцааны оролцогч нараас илүү тусгайлсан шинжтэй байна.

Тус арилжааны хуулийн төсөлд “арилжааны эрх зүйн харилцаанд оролцогч” нарыг хоёрдугаар бүлэгт төрөлжүүлэн зохицуулсан бөгөөд ингэхдээ өмнө дурдсаны дагуу субъектив шалгуурыг баримталсан болно. Хуулийн төсөлд арилжааны эрх зүйн харилцаанд оролцогч нарыг ерөнхийд нь 1/ арилжаа эрхлэгч (хуулийн төсөлд заасан арилжаа эрхлэгчийн шинжийг бүхэлд нь хангасан этгээд), 2/ арилжааны бүртгэлд сайн дурын үндсэн дээр бүртгүүлснээр хувиараа арилжаа эрхлэгч болох этгээд, 3/ эрх зүйн хэлбэрийн хувьд арилжаа эрхлэгч хуулийн этгээд болох этгээд гэсэн үндсэн гурван төрөлд ангилан зохицуулсан.

Арилжааны эрх зүйн харилцаанд оролцогч нарт холбогдох зохицуулалтыг системчлэн тайлбарлавал:

1.Арилжаа эрхлэгч (хуулийн төсөлд заасан арилжаа эрхлэгчийн шинжийг бүхэлд нь хангасан этгээд):

Хуулийн төслийн 4.1-д арилжаа эрхлэгч гэдэг нь арилжааны үйл ажиллагааг өөрийн нэрийн өмнөөс¹² эрхэлдэг хувь хүн, хуулийн этгээд байна гэж зохицуулсан. Иймд арилжаа эрхлэгчийг тодорхойлохын тулд “арилжааны үйл ажиллагаа” гэх ойлголтыг тайлбарлах шаардлагатай гэсэн үг.

Хуулийн төслийн 4.2-т “Арилжааны үйл ажиллагаа нь ашиг олох зорилгоор байнга эрхлэх, бие даасан, гадагш чиглэсэн, хуулиар хориглоогүй аж ахуйн аливаа үйл ажиллагаа байна.” гэж зохицуулсан ба тус хэсэгт арилжааны үйл ажиллагаа гэх ойлголтын үндсэн шинжийг зааж өгсөн. Тус үндсэн шинжийг хангасан субъект нь арилжаа эрхлэгч байна гэсэн үг. Үндсэн шинж тус бүрийг дор тайлбарлавал:

- *ашиг олох зорилготой байх*

Энэхүү шинжид тухайн арилжаа эрхлэгч бодит байдал дээр ашиг олсон эсэх нь хамааралгүй. Зорилго гэж тодотгосон байгаа тул ашиг олох үндсэн зорилготой байхыг л шаардана. Ашиг олох зорилго гэдэг нь алдагдлаа хамгийн бага хэмжээнд байлгаж, ашгаа хамгийн их байлгахыг зорьж үйл ажиллагаагаа явуулахыг ойлгоно. Өөрөөр хэлбэл ашиг, алдагдал хоёрын зөрүүнээс эерэг үлдэгдэл буюу ашиг нь илүү давамгай байх нөхцөл байдлыг өөрийн үйл ажиллагаандаа бий болгохыг зорих явдал болно.

¹² Тус 4.1 дэх хэсэгт заасан “өөрийн нэрийн өмнөөс” гэх нөхцөл нь өөрийн үйл ажиллагаанаас үүссэн аливаа эрх, үүргийг өөрөө хариуцна гэсэн агуулгыг илтгэнэ.

- *байнга эрхлэх*

Энэ нь нэг удаагийн шинжтэй буюу санамсаргүй, тохиолдлын шинжтэй аливаа үйлдлийг арилжааны үйл ажиллагаа байх боломжгүйг илтгэсэн шинж болно. Өөрөөр хэлбэл, тухайн үйл ажиллагаа нь үргэлжилсэн байдлаар, дахин давтагдах шинжтэй байх шаардлагатай бөгөөд арилжаа эрхлэгч нь өөрийн үйл ажиллагааг төлөвлөж, тодорхой, эсхүл тодорхой бус хугацаанд үргэлжлүүлэх зорилготой байх нь чухал. Гэвч “байнга” гэх үгийг дундаа ямар ч тасалдалгүй байхыг шаардаж байна гэж ойлгохгүй. Энэ нь хэт өрөөсгөл ойлголт болно. Жишээ нь зөвхөн наадмын өдрүүдэд үйл ажиллагаа явуулдаг, эсхүл улирлын шинжтэй арилжааны үйл ажиллагаа эрхэлдэг байж болно. Эдгээр тохиолдолд ч гэсэн байнга эрхлэх гэсэн үндсэн шинжийг хангаж байсан гэж тайлбарлах нь зохистой.

- *бие даасан*

Арилжаа эрхлэгчийг бие даасан байхыг шаарддаг. Энэ нь нэг үгээр хэлбэл “өөрөө өөртөө ажил олгогч” байна гэсэн үг. Харин хэн нэгний удирдлага, зааварчилгааны дор, түүнээс цалин хөлс авч ажиллаж байгаа нь бие даасан гэх уг шинжийг үгүйсгэнэ. Хөдөлмөрийн гэрээ (зарим тохиолдолд хөлсөөр ажиллах гэрээ)-ний дагуу буюу хөдөлмөр эрхлэлтийн харилцаанд суурилсан үйл ажиллагаа нь бие даасан бус байна гэсэн үг. Гэвч уг бие даасан гэх шинж нь эдийн засгийн хувьд бусдаас хараат байх явдлыг хамрахгүй. Хуулийн төслийн 15.1-д заасан зохицуулалтын агуулгаас бие даасан байх шинжийн зарим нэг агуулгыг харж болно.

- *гадагшаа чиглэсэн*

Энэ нь зөвхөн тодорхой нэг хүрээллийн дунд буюу гэр бүл, хамт олон, гишүүдийн гэх мэт хязгаарлагдмал хүрээнд үйл ажиллагаа явуулах тохиолдлыг арилжааны үйл ажиллагааны үндсэн шинж биш болохыг илтгэнэ. Өөрөөр хэлбэл арилжааны үйл ажиллагаа нь зах зээлд чиглэсэн байх шаардлагатай. Зах зээл дээрээс хэн ч тухайн үйл ажиллагааг хүлээн авах боломжтой байх нь тус шинжийн гол агуулга болно.

- *хуулиар хориглоогүй*

Хуулиар явуулахыг хориглосон аливаа үйл ажиллагаа нь арилжааны үйл ажиллагаанд хамаарах боломжгүй. Зөвхөн хуулиар хориглоогүй байх шинжийг хангаж байж л арилжааны үйл ажиллагаанд хамаарна.

- *аж ахуйн аливаа үйл ажиллагаа*

Энэ нөхцөл нь арилжааны үйл ажиллагааг тодорхойлоход голлох үүрэг гүйцэтгэхгүй. Харин арилжааны үйл ажиллагаа болон аж ахуйн үйл ажиллагаа гэх хоёр ойлголтын харилцан хамаарлыг тодотгосон нөхцөл болно. Аж ахуйн үйл ажиллагаа гэдэг нь ашгийн төлөө төдийгүй ашгийн бус аливаа зорилготой хуулийн

этгээд болон хувь хүний үйл ажиллагааг ойлгох тул аж ахуйн үйл ажиллагаа нь арилжааны үйл ажиллагааг өөртөө багтаасан илүү өргөн хүрээтэй ойлголт болно.

2.Арилжааны бүртгэлд сайн дурын үндсэн дээр бүртгүүлснээр хувиараа арилжаа эрхлэгч болох этгээд:

Хуулийн төслийн 5.1-д зохицуулснаар 4.2-т заасан шинжийг хангаагүй үйл ажиллагааг эрхлэн явуулж байгаа хувь хүн нь хувиараа арилжаа эрхлэгчийн бүртгэлд сайн дурын үндсэн дээр бүртгүүлснээр арилжаа эрхлэгч болох бүрэн боломжтой.

Үүний сацуу хуулийн төслийн 4.8-д заасны дагуу Мал аж ахуй, газар тариалан, хүлэмжийн аж ахуй зэрэг хөдөө аж ахуйн болон ойн аж ахуйн буюу анхдагч үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагааг эрхэлж байгаа хувь хүн болон хуулийн төслийн 5.4-т заасан жижиг арилжаа эрхлэгч нь мөн адил өмнө дурдсаны дагуу хувиараа арилжаа эрхлэгчийн бүртгэлд сайн дурын үндсэн дээр бүртгүүлснээр арилжаа эрхлэгч болох боломжтой юм.

Сайн дурын үндсэн дээр арилжаа эрхлэгч болох боломжтой этгээдүүдийн хувьд арилжааны бүртгэлд бүртгүүлэх үүрэг хүлээхгүй боловч нэгэнт бүртгүүлсэн бол өөрийгөө арилжаа эрхлэгч биш, эсхүл эрхлэн явуулдаг үйл ажиллагаагаа арилжааны үйл ажиллагаанд хамаарахгүй гэж маргах эрхгүй.

Энэ төрөлд хамаарах этгээдүүдийн хувьд арилжааны бүртгэл нь конститутив эрх зүйн үр дагавартай байна. Учир нь бүртгэл хийгдсэнээс хойш л арилжаа эрхлэгч гэсэн статустай болно. Мөн арилжааны бүртгэлд нэгэнт бүртгэгдсэний дараа өмнө дурдсан арилжаа эрхлэгчтэй ижил эрх, үүрэг, хариуцлагыг хүлээх юм.

3.Эрх зүйн хэлбэрийн хувьд арилжаа эрхлэгч хуулийн этгээд болох этгээд:

Хуулийн төслийн 4.3-т ямар эрх зүйн хэлбэртэй хуулийн этгээд нь арилжаа эрхлэгч болох тухай зохицуулсан. Иймд зөвхөн 4.3-т заасан буюу нөхөрлөл, хоршоо компанийн хэлбэрээр хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлд бүртгүүлж, байгуулагдсан хуулийн этгээд нь арилжаа эрхлэгчид хамаарна. Бусад эрх зүйн хэлбэрээр үйл ажиллагаа явуулж байгаа хуулийн этгээдийн хувьд энэ хууль үйлчлэхгүй.

Хоршооны тухайд манай улсад хоршоог Иргэний хуулиар ашгийн төлөө бус хуулийн этгээдийн ангилалд хамруулдаг хэдий ч бусад улс оронд ашгийн болон ашгийн төлөө бус хуулийн этгээдийн аль алинд хамаарахгүй дундын хуулийн этгээд гэж үздэг. Хоршоог худалдаа эрхлэгч гэж үзэх, түүний хийж буй хэлцлийг худалдааны хэлцэл гэж үзэх эсэх нь хуулийн тайлбар, тухайн орны онцлогоос хамааралтай байдаг бөгөөд манай орны хувьд худалдаа эрхлэгч гэж үзэхгүй байх шалтгаан төдийлөн ажиглагдахгүй байх тул хоршоог худалдаа эрхлэгч гэж үзэх нь

хууль хэрэглээг хялбарчлах, эрх зүйн харилцааг тодорхой болгох давуу талтай гэж үзсэн.¹³ Үүнтэй уялдуулан Иргэний хуульд мөн өөрчлөлт оруулсан.

Арилжаа эрхлэгчийн хүлээх хариуцлагын хувьд компани нь Компанийн тухай хуулийн 9.1-д заасны дагуу эзэмшиж байгаа бүх эд хөрөнгөөрөө, нөхөрлөл нь Нөхөрлөлийн тухай хуулийн 3 дугаар зүйлд заасан зохион байгуулалтын хэлбэрээс хамаарч тус хуулийн 19.1, 27.1, 29.1-д тус тус заасан хэмжээгээр хариуцлага хүлээнэ. Мөн хоршоо нь Хоршооны тухай хуулийн 13.1-д зааснаар үйл ажиллагааныхаа улмаас бий болсон үүргийг хоршооны эд хөрөнгөөр хариуцна. Харин хувиараа арилжаа эрхлэгч нь хуулийн этгээд бус хувь хүний хувиар арилжааны үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа тул түүний хариуцлагыг хязгаарлах боломжгүй буюу хариуцлагыг тухайн хувь хүн өөрийн бүх хөрөнгөөр бүрэн хариуцаж барагдуулна.

Гуравдугаар бүлэг.Арилжааны бүртгэл

Арилжаа эрхлэгчийн арилжааны үйл ажиллагаа нь гадагш чиглэсэн (зах зээл, хэрэглэгч рүү чиглэсэн) үндсэн шинжтэй бөгөөд арилжааны үйл ажиллагаа буюу арилжаа эрхлэгчийн байгуулж буй гэрээ хэлцлийг баталгаатай, түргэн шуурхай явуулахын тулд арилжаа эрхлэгчийн зарим мэдээллийг олон нийтэд нээлттэй ил тод байлгах шаардлагатай байдаг. Өөрөөр хэлбэл, арилжаа эрхлэгчтэй гэрээний харилцаанд орж буй иргэдийн хувьд гэрээ хэлцэл байгуулахад шаардлагатай мэдээллийг (арилжаа эрхлэгчийн үндсэн үйл ажиллагааны төрөл, үйл ажиллагаа явуулах газар, төлөөлөх бүрэн эрх зэрэг) мэдэж байх нь гэрээний баталгаат байдлыг хангах нэг нөхцөл юм. Үүнээс арилжааны бүртгэлийн тогтолцооны хэрэгцээ шаардлага, ач холбогдол нь урган гарч байдаг.

Хуулийн төсөлд арилжааны бүртгэлийг:

-Ашгийн төлөө хуулийн этгээдийн улсын бүртгэл буюу компани, хоршоо, нөхөрлөлийн бүртгэл;

-Хувиараа арилжаа эрхлэгчийн төрөлжсөн бүртгэл гэсэн хоёр үндсэн хэсгээс бүрдэхээр тусгаж өгсөн.

Ашгийн төлөө хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийг одоогоор Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулиар зохицуулж, ашгийн төлөө хуулийн этгээдийн бүртгэлийг хөтөлж байгаа. Харин арилжаа эрхлэгч хувь хүний бүртгэлийг Монгол Улсад одоогоор хийдэггүй тул үүнийг шинээр бий болгох шаардлагатай болно. Тэгэхээр Монгол Улсад арилжааны бүртгэлийн зарим хэсэг (нөхөрлөл, хоршоо, компанийн бүртгэл) нь хийгддэг, тогтсон зохион байгуулалтад орсон тул түүнийг аль болох өөрчлөхгүйгээр арилжааны бүртгэлийг зохион байгуулах нь иргэд, аж ахуйн нэгжүүдэд болон төрийн байгууллагад төвөг чирэгдэл багатай байна гэж үзэн арилжааны бүртгэлийг хувь хүн, хуулийн этгээдийн аль нь болохоос

¹³Гадаад орнуудын арижаа/худалдаа/-ны тухай хуулиудын харьцуулсан судалгаа. Судлаач Н.Норовсамбуу, Г.Давааням, Ж.Содномдаржаа. 2019 он.

хамаарч өөр байгууллагууд тус тусын хуулийн дагуу бүртгэхээр зохицуулсан. Өөрөөр хэлбэл, арилжааны бүртгэлийн ажиллагааг нэгдсэн нэг байгууллага хариуцахгүй.

Арилжааны бүртгэлд бүртгэгдсэн мэдээллийг олон нийтэд нээлттэй байх, эсхүл хаалттай байх мэдээлэл гэж ангилна. Мэдээллийн ангиллыг Арилжааны хуулиар бус улсын бүртгэлийн хууль, шаардлагатай бол дүрэмд дэлгэрүүлэн тусгах нь зохимжтой тул энэ хуулийн төслийг дагалдуулан боловсруулж байгаа Хувиараа арилжаа эрхлэгчийн бүртгэлийн тухай хуулийн төсөлд хувиараа арилжаа эрхлэгчийн арилжааны бүртгэлийн талаар зохицуулсан.

Арилжаа эрхлэгч хуулийн этгээд нь ашгийн төлөө хуулийн этгээд буюу компани, хоршоо, нөхөрлөл байх бөгөөд улсын бүртгэлд бүртгүүлсэн цагаас эхлэн арилжаа эрхлэгч болох тул бүртгэл нь конститутив шинжтэй. Харин хувиараа арилжаа эрхлэгчийн хувьд бүртгүүлэх үүргээ биелүүлээгүй байсан ч тухайн бизнес эрхлэгчийн үйл ажиллагаа нь арилжааны үйл ажиллагааны шинжийг хангасан бол тэр үеэс арилжаа эрхлэгч болно. Иймд хувиараа арилжаа эрхлэгчийн хувьд бүртгэл нь декларатив шинжтэй байна. Ингэж зохицуулахын үр дагавар нь арилжааны бүртгэлд бүртгүүлээгүй байсан хувиараа арилжаа эрхлэгч шүүхээр аливаа маргаан шийдвэрлүүлэх болоход шүүх Арилжааны хуулийг хэрэглэх эсэхтэй холбогдон гарах юм.

Арилжааны хуулийн төсөл батлагдсанаар үүсэх гол үр дагаврын нэг нь арилжаа эрхлэгчийн улсын бүртгэлд бүртгэлтэй мэдээллийг олон нийтэд нээлттэй болгож байгаа явдал юм. Ингэснээр гэрээ байгуулахаар сонирхож байгаа иргэн, хуулийн этгээдийн бүртгэл дэх (тухайн цаг мөчийн байдлаарх хамгийн үнэн зөв гэдэг нь баталгаатай) мэдээллийг үзэх, харьцуулах, эрсдэлээ тооцоолох боломжтой болно. Гэрээ, хэлцэл нь талууд бие биенийгээ хүлээсэн үүргээ гүйцэтгэнэ гэсэн итгэлд суурилдаг тул арилжааны бүртгэлийг бий болгосноор гэрээний нөгөө талдаа итгэж болохуйц эсэхийг урьдчилан тооцоолох боломжийг арилжаа эрхлэгчид болон иргэдэд олгож, тэдний үйл ажиллагаанд тусалж байгаа юм.

Иймд дээрх зорилго, ач холбогдолтой холбоотойгоор арилжааны бүртгэл дэх мэдээлэл байнга шинэчлэгдэж, итгэж болохуйц, үнэн зөв байх шаардлагатай тул хэрэв арилжааны бүртгэл дэх мэдээлэл хуучирсан, өөрчлөгдсөн бол зохих өөрчлөлтийг тухай бүр оруулахыг арилжаа эрхлэгчид даалгасан. Энэ үүргийг биелүүлээгүйгээс үүсэх үр дагаврыг буруутай арилжаа эрхлэгч хариуцах буюу бүртгэлд байгаа мэдээллийг зөрүүтэй гэдгийг гуравдагч этгээд мэдээгүй тохиолдолд түүний хувьд тухайн бүртгэлтэй мэдээлэл үнэн зөв гэж тооцох байдлаар гуравдагч этгээдийн итгэлийг хамгаалах үр дагавартай байхаар зохицуулсан. Иймд хуулийг хэрэгжүүлэхдээ бүртгэлд оруулах өөрчлөлтийг зайнаас буюу иргэн, хуулийн этгээдэд аль болох хүндрэл чирэгдэл багатай байхаар зохион байгуулах нь өндөр ач холбогдолтой болно.

Дөрөвдүгээр бүлэг. Арилжааны нэр

“Арилжааны нэр” гэх ойлголтыг өмнө нь манай улсын хувьд хуульчилж байгаагүй бөгөөд шинэ нэр томъёо гэж үзэж болно. Арилжааны нэр гэдэг нь арилжаа эрхлэгчийн арилжааны үйл ажиллагаандаа ашиглах нэр тул үсгээр илэрхийлэгдсэн байх шаардлагатай бөгөөд зургаар, тэмдэгтээр, эсхүл зураг болон тэмдэгттэй нийлсэн үг, үсэг байж болохгүй. Түүнчлэн хувиараа арилжаа эрхлэгч болон арилжаа эрхлэгч компани биш л бол тэдгээрийн үйл ажиллагаандаа хэрэглэж буй нэрийг арилжааны нэр гэж тооцохгүй. Тухайлбал, холбоо, сан зэрэг төрийн бус байгууллага, төрийн байгууллага, албан газар нь ашгийн төлөө бус хуулийн этгээд болох бөгөөд арилжаа эрхлэгчид хамаарахгүй тул эдгээр хуулийн этгээдийн нэр нь арилжааны нэрэнд хамаарахгүй юм. Мөн хувь хүний овог, нэр нь өөрийгөө бусдаас ялгах, хүн болж төрснийхөө хувьд өөрийгөө илэрхийлэх нэг илэрхийлэл тул амины эрх гэж үздэг тул өөрийн овог, нэрээ бусдад шилжүүлэх боломжгүй байдаг. Харин хувиараа арилжаа эрхлэгч нь арилжааны үйл ажиллагаа эрхлэх зорилгоор өөрийн овог, нэрээ арилжааны нэрээр сонгож, арилжааны бүртгэлд бүртгүүлэх эрх нь нээлттэй юм (Хуулийн төслийн 8.2).

Арилжааны нэр нь дээр дурдсанчлан зөвхөн үсгээр илэрхийлэгдэх бол барааны тэмдэгт нь үсгээс гадна, зураг, тэмдэгт, өнгө, үнэр, дуу чимээ зэргийг хослуулах байдлаар хүний мэдрэхүйн тусламжтайгаар бусдаас ялгагдах шинжийг өөртөө агуулж байдгаараа арилжааны нэрээс ялгаатай. Түүнчлэн арилжааны нэрийг хувиараа арилжаа эрхлэгч болон ашгийн төлөөх хуулийн этгээд болох компани, хоршоо, нөхөрлөл л ашиглах эрхтэй бол барааны тэмдэгт нь бараа, ажил үйлчилгээний нэр байдгаараа, барааны тэмдгийн ангилал нь өөр бол ойролцоо байж болдгоороо мөн ялгагдана.

Хувиараа арилжаа эрхлэгч болон арилжаа эрхлэгч ашгийн төлөөх хуулийн этгээд нь арилжааны нэрээ чөлөөтэй сонгох эрхтэй (Арилжааны нэрээ чөлөөтэй сонгох зарчим). Энэ эрхийн хүрээнд арилжааны нэр нь арилжаа эрхлэгчийн арилжааны үйл ажиллагаатай шууд хамааралтай байхыг шаардахгүй гэсэн үг. Гэхдээ, арилжааны нэрээ чөлөөтэй сонгох зарчимд тодорхой хязгаарлалтууд байдаг. Тухайлбал ашгийн төлөөх хуулийн этгээдийн зохион байгуулалтын хэлбэрээс хамаарч, арилжааны нэрний араас ХХК, ХК, ХХН, ББН, ЗБН гэх зэрэг хариуцлагын хэлбэрийг заасан ялгах товчлол, мөн санхүүгийн салбарын зохицуулалттай хуулийн этгээд болох банк, даатгалын компаниуд л арилжааны нэрийн араас банк, даатгал гэсэн үгийг хэрэглэхийг хуульчилж өгсөн байдаг. Түүнчлэн аливаа этгээд бусад арилжаа эрхлэгчийн арилжааны нэртэй ижил, төстэй болон төөрөгдүүлэхүйц арилжааны нэрийг сонгох, ашиглах нь хориотой байна (Хуулийн төслийн 9.1).

Арилжааны нэр буюу энгийнээр хэлбэл бизнес эрхлэгчдийн бизнесийн үйл ажиллагаандаа ашигладаг оноосон нэр нь тухайн бизнесийн ашиг орлого, нэр хүндийг тодорхойлж байдаг тул бизнес эрхлэгч үйл ажиллагаагаа энэ нэрээр олон нийтэд зөвөөр таниулан сурталчлах, зах зээлд нэр хүнд олж авахын тулд ихээхэн хэмжээний цаг хугацаа, хөрөнгө, хөдөлмөр зарцуулж, ур чадвараа зориулсан байдаг тул арилжааны нэрийг бизнест нэг төрлийн хөрөнгө гэж үздэг. Иймд бусдын арилжааны нэрийг болон түүнтэй ижил төсөөтэй нэрийг шударга бус зорилгоор (тухайлбал, бусдын олон нийтэд танигдсан арилжааны нэрийг нь ашиглах,

хэрэглэгчийг төөрөгдүүлэх замаар бусдын олох байсан ашиг орлогыг олох, арилжааны нэрний нэр хүндийг унагаах гэх мэт) ашиглах нь тухайн арилжааны үйл ажиллагааг бий болгож, арилжаа эрхэлж байгаа этгээдэд болон түүний хэрэглэгчдэд хор хохиролтой тул шударга өрсөлдөөн, шударгаар итгэсэн итгэл болон хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах үүднээс арилжааны нэрийг шударга бусаар ашигласан тохиолдолд учирсан хохирлоо нөхөн төлүүлэх зохицуулалтыг хуулийн төсөлд тугаж өгсөн (Хуулийн төслийн 9.2).

Компани, нөхөрлөл, хоршооний хувьд тухайн хуулийн этгээдийн оноосон нэр нь түүний арилжааны нэр болох бол хувиараа арилжаа эрхлэгчийн хувьд заавал арилжааны нэртэй байхыг шаардахгүй бөгөөд арилжааны нэр хэрэглэхийг болон хэрэглэж байгаа арилжааны нэрээ бүртгүүлэх үүргийг хуулийн төслөөр хүлээлгээгүй (Хуулийн төслийн 8.2, 8.3). Харин хувиараа арилжаа эрхлэгчийн арилжааны нэр шударга өрсөлдөөн, хэрэглэгчийг хамгаалах, бизнесийн тогтвортой, ёс зүйтэй үйл ажиллагааг дэмжих зорилгын үүднээс бусад арилжаа эрхлэгчийн арилжааны нэр болон бусад хуулийн этгээдийн нэртэй давхардахгүй байх шаардлагатай тул энэхүү өөрчлөлтийг тусгах үүднээс Хуулийн этгээдийн бүртгэлийн тухай хуулийн 13.7-д заасан Засгийн газраас баталдаг хуулийн этгээдийн нэр баталгаажуулах журмыг шинэчлэн батлах шаардлагатай болно.

Арилжааны нэрийг дээр дурдсанчлан нэг төрлийн хөрөнгө гэж үзэж байгаа тул үүнийг арилжаа эрхлэгч бусдад тодорхой хугацаа, нөхцөлтэйгээр ашиглуулж, шилжүүлж, өв залгамжлуулах боломжтой болно (Хуулийн төслийн 10.1). Арилжаа эрхлэгч арилжааны нэртэй холбоотой эдгээр эрхээ хэрэгжүүлэхийн тулд арилжааны бүртгэлд бүртгүүлсний үндсэн дээр хэрэгжүүлэх шаардлагыг хуулийн төсөлд тусгасан (Хуулийн төслийн 10.2). Учир нь тухайн арилжааны нэрээр явуулсан арилжааны үйл ажиллагаанаас үүсэх эрх зүйн үр дагаврыг хариуцах тул гуравдагч этгээдийн эрх ашгийг хамгаалах үүднээс бүртгүүлсний үндсэн дээр арилжааны нэрээ бусдад ашиглуулах, шилжүүлэх, өв залгамжлуулах шаардлагыг тусгасан болно.

Хуулийн төслөөр зөвхөн хувиараа арилжаа эрхлэгчид арилжааны нэрээ бүртгүүлсэн бол бусдад ашиглуулах, шилжүүлэх, өв залгамжлуулах боломжтой байдлаар зохицуулж өгсөн.

Арилжааны нэрээ бусдад шилжүүлэх тохиолдолд хуулийн төслөөр 2 урьдчилсан нөхцөлийн аль нэгийг хангасан байхаар зохицуулсан. Нэгдүгээрт, арилжааны нэрээ тухайн арилжааны үйл ажиллагаатай хамтад нь шилжүүлэх. Хоёрдугаарт, тухайн арилжаа эрхлэгч арилжааны үйл ажиллагаагаа зогсоосны үндсэн дээр зөвхөн арилжааны нэрээ шилжүүлэх юм. Эхний тохиолдлын хувьд, арилжааны нэрийг хэрэглэгч танихдаа тухайн үйл ажиллагаа нь гэж бодож үйлчлүүлэх тул арилжааны нэрийг арилжааны үйл ажиллагаанаас нь салгах боломжгүй ба хэрэглэгчийг төөрөгдөлд оруулахгүйн тулд арилжааны нэр болон арилжааны үйл ажиллагааг хамтад нь шилжүүлэх шаардлагатай болдог. Хоёрдугаарт, арилжааны нэрийг шилжүүлэн авч буй этгээд тухайн арилжааны нэрийг ашиглаж ашиг орлогоо нэмэгдүүлэх зорилготой байтал арилжаа нэрээ шилжүүлж буй этгээд арилжааны үйл ажиллагаагаа зогсоолгүй үргэлжлүүлэн

өрсөлдөх үйл ажиллагаагаа явуулах нь арилжааны нэр шилжүүлж авч буй талд ашиггүй, мөн хэрэглэгчийг төөрөгдүүлэх тул арилжааны үйл ажиллагаагаа зогсоосны үндсэн дээр шилжүүлэх шаарлага тавигддаг. Иймд арилжааны нэрийг бусдад төлбөртэй болон төлбөргүйгээр шилжүүлж байгаа, өв залгамжлуулж байгаа тохиолдолд арилжааны үйл ажиллагаатай нь хамт, эсхүл нэрээ шилжүүлсэн хэрнээ өөрөө тухайн үйл ажиллагаагаа эрхэлж өрсөлдөх, хэрэглэгчээ хуваах нь зохисгүй тул өөрөө үйл ажиллагаагаа зогсоосны үндсэн дээр шилжүүлэхээр заасан (Хуулийн төслийн 10.5). Үүнтэй холбоотойгоор арилжааны нэрээ шилжүүлсэн этгээд нэр шилжүүлэн авсан этгээдтэй ижил байршилд 1 жилийн хугацаатай ижил төрлийн үйл ажиллагаа явуулахыг хориглож, үл өрсөлдөх үүргийг тусгаж өгсөн. (Хуулийн төслийн 10.6)

Арилжааны нэрийг бусдад ашиглуулж байгаа этгээд нь тухайн арилжааны нэрийг бусдад ашиглуулснаас үүссэн эрх зүйн үр дагаврыг хамтран хариуцахаар хуулийн төсөлд тусгасан (Хуулийн төслийн 10.4). Учир нь тухайн арилжааны нэрийг сонгож, шударгаар итгэсэн итгэлийг хамгаалах, гуравдагч этгээд болон хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах үүднээс хамтран хариуцлага хүлээх нь зохимжтой. Харин арилжааны нэрийг арилжааны үйл ажиллагаатай хамтад нь шилжүүлэн авсан этгээд тухайн арилжааны нэрийг үргэлжлүүлэн ашиглах тохиолдолд тухайн арилжааны үйл ажиллагааг шилжүүлж авахаас өмнө үүссэн үүргийг гүйцэтгэх үүрэг хүлээх бөгөөд арилжааны үйл ажиллагааг шилжүүлж авахаас өмнө үүссэн үүргийг хариуцахгүй талаар арилжааны бүртгэлд бүртгүүлсэн тохиолдолд л үүргээс чөлөөлөгдөж болох зохицуулалтыг хуулийн төсөлд тусгасан (Хуулийн төслийн 10.7, 10.8).

Тавдугаар бүлэг. Арилжааны үйл ажиллагаанд төлөөлөх бүрэн эрх

Иргэний хуульд “төлөөлөл” гэх ерөнхий бүлгийн нэрийн дор “хэлцэлд төлөөлөл” гэх ойлголтыг ашигласан. Тиймдээ ч Иргэний хуулийн 62-70 дугаар зүйлийн зохицуулалт нь хэлцэлд төлөөлөл тохиолдлыг ерөнхийд нь зохицуулсан гэж үзэж болно.

Харин арилжааны хуулийн төслийн хүрээнд өмнө дурдсанчлан ХБНГУ-ын Арилжааны хуулийг голчлон эх сурвалж болгон ашигласан бөгөөд энэхүү тавдугаар бүлгийн хүрээнд ХБНГУ-ын Арилжааны хуулийн 54 дүгээр зүйлээр зохицуулсан Handlungsvollmacht буюу шууд орчуулвал үйлдэлд төлөөлөл бүрэн эрх (хэлцлийн үндсэн дээр олгосон бүрэн эрх) гэх ойлголтод суурилан энэ бүлгийн зохицуулалтыг боловсруулсан болно.

Иймд хуулийн төсөлд заасны дагуу хэлцэлд төлөөлөлөөс гадна тухайн төлөөлөл бүрэн эрх нь “хууль ёсны үйлдэл”-ийн хувьд нэгэн адил үйлчилнэ. Тус “хууль ёсны үйлдэл” гэх нэр томъёогоор дамжуулан Rechtshandlung, erlaubte Rechtshandlung буюу дотроо хэлцэлтэй төстэй үйлдэл болон бодит актыг багтаасан ерөнхий ойлголтыг хуулийн төсөлд тусгахыг зорьсон болно. Арилжааны үйл ажиллагаанд төлөөлөл бүрэн эрх гэж бүлгийн гарчгийг оноосон нь ч тус агуулгатай холбогдоно.

Арилжааны үйл ажиллагаанд төлөөлөх бүрэн эрх нь төсөлд тусгагдсанаар дараах гурван төрөлд хуваагдана. Үүнд:

Ерөнхий төлөөлөх бүрэн эрх: Хуулийн төслийн 14.2-т заасан агуулгад үндэслэнэ. Өөрийн эрхлэн явуулдаг арилжааны үйл ажиллагааг бүхэлд нь эрхлэн явуулах бүрэн эрхийг бусдад олгохыг ерөнхий төлөөлөх бүрэн эрх гэж тодорхойлох боломжтой бөгөөд тус бүрэн эрхийг зөвхөн хувиараа арилжаа эрхлэгч, эсхүл түүний хууль ёсны төлөөлөгч нь олгох боломжтой. Гол онцлог нь тухайн хувиараа арилжаа эрхлэгчийн эрхлэн явуулдаг арилжааны үйл ажиллагаанд хамаарах бүхий л хэлцэл, хууль ёсны үйлдлийг төлөөлөн хийх бүрэн эрхийг олгох явдал бөгөөд энэхүү бүрэн эрхийг зөвхөн иргэний эрх зүйн бүрэн чадамжтай этгээдэд олгоно. Түүнчлэн хуулийн төслийн 14.5-д заасны дагуу хувиараа арилжаа эрхлэгч, эсхүл түүний хууль ёсны төлөөлөгч нь тухайн ерөнхий төлөөлөх бүрэн эрхийг бусдад олгосон, эсхүл дуусгавар болгосон бол энэ талаар арилжааны бүртгэлд тухай бүр бүртгүүлэх үүрэгтэй байна. Гэхдээ тус бүртгэл нь конститутив үр дагаваргүй буюу декларатив үр дагавартай байна.

Тодорхой төрлийн хэлцэл, үйлдэлд төлөөлөх бүрэн эрх: Хуулийн төслийн 11.1-д “Арилжаа эрхлэгчийн эрхлэн явуулдаг арилжааны үйл ажиллагаанд хамаарах тодорхой төрлийн арилжааны хэлцэл болон хууль ёсны үйлдэл” гэж тусгасан байгаа нь тус төлөөлөх бүрэн эрхийг олгож болохыг илэрхийлсэн болно. Тодорхой нэг хэлцэл буюу Б-тэй 2023 оны 01 сарын 01-ний өдөр байгуулах автомашин худалдах, худалдан авах гэрээг бус тодорхой төрлийн арилжааны хэлцэл болон хууль ёсны үйлдлийг төлөөлөн хийх боломжийг олгоно гэсэн үг. Өөрөөр хэлбэл, тус арилжаа эрхлэгчийн хийх бүхий л автомашин худалдах, худалдан авах гэрээг байгуулах бүрэн эрхийг олгож байгаа нь тус төлөөлөх бүрэн эрхийг олгосон тохиолдолд хамаарна.

Тодорхой хэлцэл, үйлдэлд төлөөлөх бүрэн эрх: Хуулийн төслийн 11.1-д “мөн тухайн арилжааны үйл ажиллагаанд хамаарах тодорхой хэлцэл болон хууль ёсны үйлдлийг хийх бүрэн эрхийг” гэж тусгасан байгаа нь тус төлөөлөх бүрэн эрхийг олгохыг хүлээн зөвшөөрсөн зохицуулалт болно. Өмнө дурдсанчлан тус бүрэн эрх зөвхөн тодорхой хэлцэл, үйлдэлд л үйлчилнэ. Тийм ч учраас логикийн дагуу тус бүрэн эрх нь тухайн тодорхой хэлцлийг байгуулж, үйлдлийг хийж гүйцэтгэснээр дуусгавар болно.

Хуулийн төслийн 11.5-д заасан ажилтны төлөөлөх бүрэн эрх нь зөвхөн 11.1-д заасан төлөөлөх бүрэн эрхийг олгох тохиолдолд итгэмжлэлтэй эсэхээс үл хамааран үүсэх боломжтой. Харин 11.2-т заасан бүрэн эрхийн хувьд ямар ч тохилдолд заавал бичгээр олгосон итгэмжлэлийн үндсэн дээр олгож, арилжааны бүртгэлд бүртгүүлэх үүрэг хүлээнэ. 11.8-д заасан хязгаарлалтын хувьд 11.5-д заасны дагуу итгэмжлэлгүйгээр бүрэн эрх нь үүссэн ажилтны хувьд ч нэгэн адил үйлчлэх бөгөөд энэ тохиолдолд ажилтанд тухайн хязгаарлалтад заасан хэлцэл болон үйлдэлд төлөөлөх бүрэн эрхийг олгосон итгэмжлэлийг бичгээр олгосон тохиолдолд л хуулийн төслийн 11.8 дахь хэсэг үйлчлэхгүй гэж ойлгоно.

Зургадугаар бүлэг. Арилжаа эрхлэгчийн ажилтан

Энэ бүлэгт арилжааны эрхлэгчийн ажилтны талаар зохицуулсан бөгөөд манай улсын хувьд тодорхой аж ахуйн нэгжид ажиллаж байсан этгээд тухайн аж ахуйн нэгжээс гарч, адил төрлийн аж ахуйн үйл ажиллагаа эрхэлдэг аж ахуйн нэгжийн ажилтан болсон тохиолдолд эсхүл өөрөө тийм төрлийн аж ахуйн үйл ажиллагаа явуулдаг аж ахуйн нэгжийг байгуулсан бол өөрийн өмнө ажиллаж байсан аж ахуйн нэгжтэй өрсөлдөхгүй байх үүргийг ногдуулсан хуулийн зохицуулалт дутмаг байдаг. Ажилтны оролцож байгаа эдийн засгийн харилцаанд бий болох эрсдэлийг ажил олгогч буюу арилжаа эрхлэгч хүлээдэг онцлогтой бөгөөд арилжаа эрхлэгч нь бусдыг авч ажиллуулах тохиолдолд арилжаа эрхлэгчийн ашиг сонирхолыг хамгаалах үүднээс хуулийн төслийн 13 дугаар зүйлд “өрсөлдөхгүй байх үүрэг” хүлээлгэсэн гэрээг байгуулж болохоор тусгасан. Нөгөөтэйшүүр ажилтны эрх ашгийг хамгаалах, үндсэн эрхийг хөндөхгүй байх хүрээнд төслийн 14 дүгээр зүйлд үл өрсөлдөх үүрэг хүлээлгэсэн гэрээ хүчин төгөлдөр бус байх нөхцөлийг тусгалаа.

Долдугаар бүлэг.Арилжааны төлөөлөгч

ХБНГУ-ын хувьд *Hilfspersonen des Kaufmanns* гэх ойлголтын хүрээнд арилжааны төлөөлөгч болон арилжааны зуучлагчийг хамруулан үзэх нь нийтлэг юм. Өөрөөр хэлбэл, арилжаа эрхлэгч нь өөрийн гэсэн дэлгүүр нээж, ажилтныг хөдөлмөрийн гэрээгээр ажиллуулахын оронд үйл ажиллагаагаа тэлэхийн тулд арилжааны төлөөлөгч, эсхүл арилжааны зуучлагчийг ашиглах нь санхүүгийн хувьд илүү хэмнэлттэй байхыг үгүйсгэхгүй юм. Нөгөөтэйгүүр, арилжааны төлөөлөгч болон арилжааны зуучлагчийн аль аль нь арилжаа эрхлэгчийн ажилтан бус этгээд байх буюу түүнээс бие даасан байдгаараа онцлогтой. Бусад туслах этгээдүүд (илгээгч, комисс)-тэй харьцуулахад арилжааны төлөөлөгч болон арилжааны зуучлагч нь үйлчлүүлэгчийн нэрийн өмнөөс үйл ажиллагаа явуулдаг онцлогтой (арилжааны зуучлагчийн хувьд төлөөлөх бүрэн эрх олгогдсон тохиолдолд төлөөлүүлэгчийн нэрийн өмнөөс хэлцэл хийх боломжтой болдог). Эдгээр шинжийг харгалзан үзэж хуулийн төслийн Нэгдүгээр хэсэг буюу Ерөнхий үндэслэлд арилжааны төлөөлөгч болон арилжааны зуучлагчийн талаар зохицуулсан болно.

Нэр томъёоны хувьд өмнө дурдсанчлан “арилжаа” гэх нэр томъёог ашиглах явдлыг зохистой гэж шийдвэрлэсэн тул Иргэний хуульд байгаа “худалдааны төлөөлөгч” гэх нэр томъёог “арилжааны төлөөлөгч” гэж өөрчилсөн.

Зохицуулалтын бүтцийн хувьд одоогийн Иргэний хуульд нэг дэд бүлэгт худалдааны зуучлагч, комисс, худалдааны төлөөлөгчийн талаар зохицуулсан байх боловч энэ нь тус бүрийн онцлог нөхцөл байдлыг харгалзан үзэж тусгайлсан зохицуулалтыг бий болгох нөхцөл боломжийг хязгаарласан төдийгүй, зарим зохицуулалтыг аль тохиолдолд хамаатуулан хэрэглэхийг шийдвэрлэхэд эргэлзээтэй нөхцөл байдлыг бий болгож байна гэж үзсэн болно. Иймд төслийг боловсруулахдаа харьцуулан судлах эх сурвалж болгосон гадаад улс орны жишгийн дагуу тус бүрд нь бүлгээр зохицуулахаар шийдвэрлэсэн.

Одоогийн Иргэний хуулийн 415-419 дүгээр зүйлд худалдааны төлөөлөгчтэй холбоотой зохицуулалтыг 415 дугаар зүйл буюу Худалдааны төлөөлөгч, комисс, 416 дугаар зүйл буюу Хөлс, шагнал, шимтгэлийн хэмжээ, 417 дугаар зүйл буюу

Худалдааны төлөөлөгч, комисстой байгуулах гэрээний хугацаа, 418 дугаар зүйл буюу Худалдааны төлөөлөгчид олгох нөхөн олговор, 419 дүгээр зүйл буюу Хариуцлага гэсэн бүтэцтэйгээр хуульчилсан байна. Хуулийн төсөлд 15 дугаар зүйлд Арилжааны төлөөлөгч, 16 дугаар зүйлд Арилжааны төлөөлөгчийн үүрэг, 17 дугаар зүйлд Үйлчлүүлэгчийн үүрэг, 18 дугаар зүйлд Арилжааны төлөөлөгчийн хөлс, 19 дүгээр зүйлд Арилжааны төлөөлөгчтэй байгуулах гэрээний хугацаа, 20 дугаар зүйлд Арилжааны төлөөлөгчид олгох нөхөн олговор, 21 дүгээр зүйлд Арилжааны төлөөлөгчийн үл өрсөлдөх үүрэг гэсэн дарааллаар зохицуулалтын бүтцийг шинэчилсэн болно.

Юун түрүүнд арилжааны төлөөлөгчийн гэрээний үндсэн нөхцөл нөгөөтээгүүр арилжааны төлөөлөгчийн тодорхойлолт хэсгийг ХБНГУ-ын Арилжааны хуулийн 84 дүгээр зүйлд тулгуурлан шинэчилсэн. Арилжааны төлөөлөгчийн хамгийн гол шинж болох бие даасан байх явдлыг нэмсэн (хуулийн төслийн 15.1). Өмнө нь “бараа, эрх, үйлчилгээг борлуулахад” гэх байдлаар тусгасан байсан нь бүрэн бус, ойлгомжгүй байсан тул энэ нөхцлийг хасаж, хэлцэлд зуучлах, хэлцэл байгуулах гэх байдлаар ерөнхий агуулгыг нь тусгасан.

Мөн түүнчлэн жижиг арилжаа эрхлэгчийн хувьд ч тус зохицуулалт үйлчлэх талаар, үйлчлүүлэгчийн зөвшөөрөлтэйгээр өөр арилжааны төлөөлөгчийг ажиллуулж болох тухай, арилжааны төлөөлөгч нь өөрийгөө бие даан үйл ажиллагаа явуулж байгаа болохоо нотолж чадахгүй бол түүнийг үйлчилгээний ажилтантай адилтгаж үзэх тухай, хэлцэл байгуулахад төлөөлөх бүрэн эрх олгосон тохиолдолд арилжааны төлөөлөгчийн хувьд ч тус хуулийн төслийн 11 дүгээр зүйлийн зохицуулалт нэгэн адил үйлчлэх талаар тус тус шинэ зохицуулалтыг тусгасан. Ингэснээр арилжааны төлөөлөгчийн талаарх ерөнхий зохицуулалтыг илүү өргөн хүрээнд зохицуулж, одоогийн хуулийн зохицуулалттай харьцуулахад илүү тодорхой, ойлгомжтой болгохыг зорьсон болно.

Одоогийн Иргэний хуульд арилжааны төлөөлөгчийн үүргийн талаар зохицуулаагүй орхигдуулсан тул хуулийн төслийн 16 дугаар зүйлд арилжааны төлөөлөгчийн үүргийн талаарх зохицуулалтыг тусгасан. Хуулийн төслийн 16.1.5-д Иргэний хуулийн 415.3 дахь хэсгийн хоёрдахь өгүүлбэрийг ашиглан комисстой холбоотой хэсгийг хасаж боловсруулсан. Харин 16.1.1-16.1.4 дэх хэсгүүдэд юун түрүүнд арилжааны төлөөлөгчийн гэрээ нь даалгаврын гэрээ болон хөлсөөр ажиллах гэрээний тусгайлсан гэрээнд хамаардаг гол онцлогийг харгалзан үзсэн дараах зохицуулалтыг шинээр тусгасан. Үүнд:

“16.1.1.үйлчлүүлэгчийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд нийцүүлэн үйл ажиллагаагаа явуулах үүрэгтэй;

16.1.2.хэлцэлд зуучилсан, хэлцэл байгуулсан тухай бүр нэн даруй үйлчлүүлэгчид мэдэгдэх;

16.1.3.арилжааны төлөөлөгчийн хувьд ердийн нөхцөлд шаардагдах анхаарал болгоомжтой байдлыг хангаж ажиллах.”

Мөн арилжааны эрх зүйн харилцаанд арилжаа эрхлэгчийн арилжааны үйл ажиллагаатай холбоотой нууц нь маш чухал хамгаалалтын объектод хамаардаг тул дараах зохицуулалтыг ХБНГУ-ын Арилжааны хуулийн зохицуулалтад тулгуурлан шинээр тусгасан:

“16.1.4.арилжааны төлөөлөгчийн үүргийг гүйцэтгэх явцдаа олж мэдсэн, өөрт нь ил болсон үйлчлүүлэгчийн арилжааны үйл ажиллагаатай холбоотой нууцыг хадгалах үүрэгтэй.”

Түүнчлэн үйлчлүүлэгчийн үүргийн талаарх зохицуулалтыг мөн шинээр тусгасан. Үүнд:

17.1.1.барааны дээж, зураг, танилцуулга, үнийн жагсаалт, зар сурталчилгааны материал, гэрээний нөхцөл, шаардлагатай мэдээлэл зэрэг арилжааны төлөөлөгч өөрийн үйл ажиллагаагаа хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай зүйлийг ашиглах боломжоор хангах;

17.1.2.арилжааны төлөөлөгчийн зуучилсан хэлцэл, эсхүл хэлцэл байгуулахад төлөөлөх бүрэн эрхгүйгээр байгуулсан хэлцлийг зөвшөөрөх, эсхүл татгалзах эсэх талаар нэн даруй мэдэгдэх;

17.1.3.арилжааны төлөөлөгчийн зуучилсан, эсхүл байгуулсан хэлцлийн хувьд үүргийн зөрчил гарсан тухай бүр арилжааны төлөөлөгчид мэдэгдэх.

Хуулийн төслийн 17.1.2 дахь хэсгийн зохицуулалт нь арилжааны эрх зүйн харилцаанд хэлцэл байгуулагдах эсэхийг түргэн шуурхай шийдвэрлэх нь арилжаа эрхлэгчийн ашиг олох зорилготой шууд холбоотой байдаг онцлогийг харгалзан үзсэн зохицуулалт болно. Уг 17.1.2 нь Иргэний хуулийн 68 дугаар зүйлээр тогтоосон журмыг өөрчилсөн тохиолдол бөгөөд хэрвээ үйлчлүүлэгч нь арилжааны төлөөлөгч бүрэн эрхгүйгээр бусадтай хэлцэл байгуулсан бол гуравдагч этгээд зөвшөөрөл олгохыг хүсвэл зөвшөөрөл олгох эсэхээ нэн даруй мэдэгдэх үүрэг хүлээнэ. Хэрвээ нэн даруй мэдэгдээгүй бол зөвшөөрөл олгохоос татгалзсанд тооцно гэж тайлбарлана. Өөрөөр хэлбэл Иргэний хуулийн 68.3 дахь хэсгийн хугацааг л өөрчилсөн тохиолдол болно.

Харин 17.1.3 дахь хэсгийн хувьд арилжааны төлөөлөгч нь хуулийн төслийн 16 дугаар зүйлд заасан үүргээ зөрчсөнтэй холбоотойгоор үйлчлүүлэгч үүргийн зөрчлийн улмаас хохирол шаардах гэх мэт тохиолдолд арилжааны төлөөлөгчид хандан түүний байгуулсан эсхүл зуучилсан хэлцлийн нөгөө тал нь үүргийн зөрчил гаргасан болохыг мэдэгдэх үүргийг үйлчлүүлэгчид оноосон тохиолдол болно.

Одоогийн Иргэний хуульд худалдааны төлөөлөгчийн хөлстэй холбоотой зохицуулалт бий боловч хамрах хүрээ нь явцуу байх тул зарим нэг шинэ зохицуулалтыг хуулийн төсөлд оруулсан.

Хуулийн төслийн 18.2 дахь хэсэгт арилжааны төлөөлөгчийн бүрэн эрх дуусгавар болсон эсэхээс үл хамааран хөлсөө үйлчлүүлэгчээс шаардах эрхтэй

тохиолдлыг тусгайлан зохицуулсан болно. Үүнд үндсэн хоёр тохиолдлыг хамааруулсан.

18.2.1 дэх заалтын хувьд арилжааны төлөөлөгчийн оролцоотойгоор үйлчлүүлэгч нь гуравдагч этгээдтэй гэрээ байгуулсан боловч гэрээг байгуулах үед арилжааны төлөөлөгчтэй үйлчлүүлэгчийн байгуулсан гэрээ дуусгавар болсон байсан тохиолдлыг зохицуулсан.

Харин 18.2.2 дахь заалтын хувьд арилжааны төлөөлөгчийн гэрээ дуусгавар болоогүй байгаа тохиолдолд арилжааны төлөөлөгчийн оролцоотойгоор гуравдагч этгээдээс гэрээ байгуулах саналыг арилжааны төлөөлөгч эсхүл үйлчлүүлэгч хүлээн авсан бөгөөд арилжааны төлөөлөгчийн бүрэн эрх дуусгавар болсны дараа тухайн гэрээг үйлчлүүлэгч болон гуравдагч этгээд байгуулсан бол хөлсөө арилжааны төлөөлөгчийн гэрээ дуусгавар болсны дараа ч шаардах эрхийг олгох агуулгатай. Энд “хөлс шаардах эрх үүсгэхүйц” гэх нөхцөл нь хуулийн төслийн 18.1 дэх хэсгийг заасан болно.

Хуулийн төслийн 18.3-т ХБНГУ-ын Арилжааны хуулийн 87а.3-ын агуулгыг харгалзан үзэж, Иргэний хуулийн 415.5 дахь хэсгийн агуулгыг өөрчлөн найруулсан. Шинээр нэмсэн “үйлчлүүлэгчээс хамаарсан шалтгаанаар” гэх хэсэг нь зуучлалын үндсэн дээр зохих хэлцлийг байгуулаагүй бол, эсхүл гэрээнд заасан нөхцлийг зохих ёсоор биелүүлээгүй нь үйлчлүүлэгчээс хамааралгүй жишээ нь гэнэтийн буюу давагдашгүй хүчний шинжтэй нөхцөл байдлын улмаас бий болсон зэрэг тохиолдлыг ойлгоно. Иргэний хуулийн 415.6, 415.7-г тус бүр хуулийн төслийн 18.4, 18.5 дугаар хэсэгт тусгасан. Ингэхдээ “шагнал” гэх үгийг хассан. Учир төслийн 18.11-ийн хувьд ч хөлс гэсэн нэр томъёог давхар ашигласан байгаа болно.

Мөн Иргэний хуулийн 415.4, 416.1, 416.2, 416.3, 416.4, 419.3 дахь хэсгийн зохицуулалтыг тус бүр хуулийн төслийн 18.6, 18.7, 18.8, 18.9, 18.10, 18.11 дэх хэсэгт хуульчилсан болно.

Харин гэрээний хугацааны хувьд гэрээний хугацаа нэг жил байна гэсэн диспозитив зохицуулалтыг хассан бөгөөд Иргэний хуулийн 417.1 дэх хэсгийн хоёрдахь өгүүлбэрийг хуулийн төслийн 19.1 дэх хэсэгт дараах байдлаар өөрчилсөн.

19.1.Гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол тодорхой хугацаатай байгуулагдсан гэрээний талууд гэрээний хугацаа дуусгавар болохоос гурван сарын өмнө түүнийг цуцлах тухай санал гаргаагүй бол гэрээг тодорхойгүй хугацаагаар сунгасанд тооцно.

Түүнчлэн урт хугацаатай гэрээний хувьд Иргэний хуульд зохицуулсан “хүндэтгэн үзэх шалтгаан” гэх нэр томъёог ашиглаж хуулийн төслийн 19.2 дахь хэсэгт дараах зохицуулалтыг шинээр тусгасан. Энэ нь ХБНГУ-ын Арилжааны хуулийн 89а дугаар зүйлийн зохицуулалтын үзэл баримтлалд тодорхой хэмжээнд үндэслэсэн.

19.2.Хүндэтгэн үзэх шалтгаантай тохиолдолд үйлчлүүлэгч болон арилжааны төлөөлөгч нь гэрээг хэдийд ч цуцлах эрхтэй. Энэ эрхийг хүчингүй болгох, хязгаарлахыг хориглоно.

Хуулийн төслийн 20 дугаар зүйлд арилжааны төлөөлөгчид олгох нөхөн олговрын зохицуулалтыг тусгасан. Юун түрүүнд Иргэний хуулийн 418.1.1 дэх хэсгийн “ажил хэргийн харилцаанд давуу эрх олж авсан” гэх хэсэг, 418.1.2 дахь хэсгийн “...хэлцлийг сунгаснаар хөлс, шагнал авах эрхээ алдсан” гэх хэсэг, 418.2 дахь хэсгийн зохицуулалтын агуулга ойлгомжгүй буюу тодорхой бус байдлаар илэрхийлэгдсэн байх тул ХБНГУ-ын Арилжааны хуулийн 89b дугаар зүйлийн үзэл баримтлалд тулгуурлан дараах байдлаар шинэчилсэн болно.

20.1.Арилжааны төлөөлөгч гэрээ дуусгавар болсны дараа үйлчлүүлэгчээс дараах тохиолдолд нөхөн олговор олгохыг шаардах эрхтэй:

20.1.1.арилжааны төлөөлөгчийн гэрээ дуусгавар болохоос өмнө үйлчлүүлэгч арилжааны төлөөлөгчийн зуучлалаар дамжуулан гуравдагч этгээдтэй гэрээ байгуулсан бөгөөд арилжааны төлөөлөгчийн гэрээ дуусгавар болсны дараа ч тухайн гэрээний харилцаанаас үйлчлүүлэгч үргэлжлүүлэн ашиг олсоор байгаа тохиолдолд;

20.1.2.арилжааны төлөөлөгчийн гэрээ дуусгавар болохоос өмнө үйлчлүүлэгчтэй гуравдагч этгээдийн байгуулсан гэрээний харилцааг мэдэгдэхүйц хэмжээнд өргөжүүлсэн тохиолдолд.

Харин одоогийн Иргэний хуулийн 418.3 дахь хэсгийн хувьд хоёрдахь өгүүлбэрийн агуулга нь нэг жилээс доош хугацаатай гэх байдлаар зохицуулсан боловч, 2 жил, 3 жилийн хугацаатай байсан тохиолдолд хэрхэн тооцох нь тодорхойгүй нөхцөл байдал үүсч байх тул хуулийн төслийн 20.2 дахь хэсэгт ХБНГУ-ын Арилжааны хуулийн 89b.2 дахь хэсгийн агуулгад тулгуурлан дараах байдлаар шинэчлэн боловсруулсан болно.

20.2.Нөхөн олговор нь арилжааны төлөөлөгчийн үйл ажиллагааны сүүлийн таван жилд авч байсан хөлсний нэг жилийн дундаж, эсхүл сүүлийн нэг жилд олох хөлсний дундаж хэмжээнээс илүүгүй байна. Таван жилээс доош хугацаатай байгуулсан гэрээнд арилжааны төлөөлөгчийн үйл ажиллагааны хугацаанд олж байсан хөлсний дундаж хэмжээнээс тооцно.

Одоогийн Иргэний хуулийн 418.5 дахь хэсэгт уг зүйлд өмнө тусгагдаагүй “гомдол” гэх нэр томъёог оруулсан нь ойлгомжгүй байгаа төдийгүй үр дагавар нь “хүчин төгөлдөр бус байна” гэж бичсэн байгааг хэрхэн ойлгох нь тодорхойгүй байна. Иймд ХБНГУ-ын Арилжааны хуулийн 89b.3 дахь хэсэгт заасны дагуу хуулийн төслийн 20.4 дэх хэсэгт “нөхөн олговор шаардах эрх” гэх нэр томъёог ашигласан бөгөөд үр дагаврын хувьд “шаардах эрх үүсэхгүй” гэх байдлаар томъёоллоо.

Мөн одоогийн Иргэний хуулийн 418.5.1 дэх заалтад “үйлдвэрийн үйл ажиллагаа” гэх нэр томъёо яагаад тусгагдсан нь ихээхэн ойлгомжгүй байгаа төдийгүй, ХБНГУ-ын Арилжааны хуулийн 89b.3.1 дэх заалтад арилжааны төлөөлөгч нь өндөр нас, өвчний улмаас үйл ажиллагаагаа үргэлжлүүлэх боломжгүй болсноос гэрээг цуцалсан бол нөхөн олговрыг шаардах эрхтэй байхаар зохицуулсан бол одоогийн Иргэний хуулийн 418.5.1 дэх заалтад эсрэгээр нь боломжгүй байхаар

зохицуулсан нь алдаа болжээ. Иймд эдгээр ойлгомжгүй нөхцөл байдлыг өөрчлөх зорилгоор хуулийн төслийн 20.4.1 дэх хэсгийг шинээр боловсруулсан болно.

Хуулийн төслийн 21 дүгээр зүйлд Арилжааны төлөөлөгчийн үл өрсөлдөх үүргийн талаар зохицуулсан. Онцлох өөрчлөлтийг дурдвал одоогийн Иргэний хуулийн 419.6 дахь хэсгийн агуулгыг “өрсөлдөгч байгууллагад ажиллахыг хориглосон нөхцөл” гэдгээс өөрчилж, “үл өрсөлдөх үүрэг хүлээлгэсэн нөхцөл” болгосон. Учир нь өрсөлдөгч байгууллагад ажиллахыг хориглох явдлаар хязгаарлах нь үл өрсөлдөх үүргийг хэт явцуу хүрээнд зохицуулсан байна.

Иймд цаашлаад хуулийн төслийн 21.6 дахь хэсэгт үл өрсөлдөх үүргийг ямар тохиолдолд оноож гэрээнд тусгаж болохыг тодорхой зохицуулсан болно. Энэ нь ХБНГУ-ын Арилжааны хууль, одоогийн Иргэний хуулийн зохицуулалтын агуулгад тулгуурласан болно.

Түүнчлэн одоогийн Иргэний хуулийн 419.7 дахь хэсгийн зохицуулалтын агуулгыг харгалзан үзэж хуулийн төслийн 21.4-т “Гэрээ дуусгавар болсны дараа арилжааны төлөөлөгчийг үйлчлүүлэгчтэй өрсөлдөхийг хориглосон нөхцөлтэй гэрээний хугацаа нэг жилээс илүүгүй байна” гэсэн зохицуулалтыг тусгахаар шийдвэрлэсэн. ХБНГУ-ын хувьд 2 жилээс дээшгүй хугацаагаар тогтоох боломжтойг хуульчилсан байдаг ч манай улсын хувьд зах зээлийн өнөөгийн нөхцөл байдлыг харгалзан үзэж илүү богино хугацаагаар буюу одоогийн Иргэний хуульд заасан хугацааг үргэлжлүүлэн баримтлах нь зохистой байх болов уу.

Хуулийн төслийн 21.5-д арилжааны төлөөлөгчид үл өрсөлдөх үүрэг оноосон гэрээний хэлбэрийн талаар тодорхой тусгасан.

Мөн хуулийн төслийн 21.7-д ХБНГУ-ын Арилжааны хуулийн 90а.3 дугаар зүйлийн агуулгад тулгуурлан шинэ зохицуулалтыг тусгалаа.

Наймдугаар бүлэг.Арилжааны зуучлагч

Юун түрүүнд нэр томъёог “худалдааны зуучлагч”-аас “арилжааны зуучлагч” болгож өөрчилсөн. Энэ нь өмнө дурдсанчлан хуулийн нэр томъёог арилжааны гэх байдлаар сонгон хэрэглэсэнтэй шууд холбогдоно.

Одоогийн Иргэний хуулийн 413 дугаар зүйлийн 413.1, 413.2 дахь хэсгийн зохицуулалт нь худалдааны зуучлагчийн хамрах хүрээг хязгаарласан шинжтэй. Гэвч бодит байдал дээр зуучлалын чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг субъектууд нь олон төрлөөр үйл ажиллагаа явуулж байх бөгөөд үл хөдлөх эд хөрөнгийн зуучлалын чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг субъектууд арилжааны үйл ажиллагаа буюу ашиг олох зорилготой үйл ажиллагааг зах зээл дээр өргөн хүрээнд хэрэгжүүлж байна. Түүнчлэн үл хөдлөх эд хөрөнгө зуучлалын байгууллагын үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрлийг Санхүүгийн зохицуулах хорооноос олгож, хяналт, шалгалтыг хариуцаж байгаа билээ.

Нөгөөтэйгүүр одоогийн Иргэний хуулийн 413.1 дэх хэсгийн хувьд “худалдааны бусад үйл ажиллагаа” гэх мэт агуулгыг нь тодорхойлоход төвөгтэй

нөхцлийг ашигласан байх тул хуулийн төсөлд шинэчлэн боловсруулахаар шийдвэрлэсэн болно.

Юун түрүүнд арилжааны зуучлагч гэдгийг хуулийн төслийн 22.1-д “Арилжааны хэлцэлд зуучлах үйл ажиллагааг эрхлэн явуулдаг этгээдийг арилжааны зуучлагч гэнэ.” гэж шинээр зохицуулсан бөгөөд энэ нь хуулийн төслийн 29.1-д заасан “Арилжааны хэлцэл гэж арилжаа эрхлэгчийн арилжааны үйл ажиллагаанд хамаарах бүхий л хэлцлийг ойлгоно.” гэх зохицуулалттай хамтдаа хэрэглэгдэнэ. Тус 29.1-д арилжаа эрхлэгчийн арилжааны үйл ажиллагаанд л хамааралтай байвал бүхий л хэлцлийг арилжаа хэлцэл байхаар зохицуулсан. Иймд тухайн арилжаа эрхлэгчийн эрхлэн явуулдаг үндсэн арилжааны үйл ажиллагаанд хамаарах хэлцэл биш байлаа ч туслах, дагалдах шинжтэй хэлцлийн хувьд ч арилжааны хэлцэлд хамаарна.

Хуулийн төслийн 22.2-т тус хуулийн төслийн онцлогтой холбогдуулан мөн ХБНГУ-ын Арилжааны хуулийн үзэл баримтлалд тулгуурлан шинэ зохицуулалтыг нэмж тусгасан.

Харин төслийн 22.3 дахь хэсгийн хувьд “гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол” гэх байдлаар буюу Иргэний хуульд түгээмэл ашиглагддаг нөхцлийг тусгаж өгсөн бол 22.4-ын хувьд “нэн даруй биелэгдэх” гэх нэр томъёог “хиймэгц биелэгдэх” гэж Иргэний хуульд хэрэглэж заншсан нэр томъёогоор өөрчилсөн.

Одоогийн Иргэний хуулийн 413.6, 413.7, 413.8 дахь хэсгийн агуулга ихээхэн ойлгомжгүй байх тул ХБНГУ-ын Арилжааны хуулийн 95 дугаар зүйлийн агуулгад тулгуурлан өөрчилсөн.

413.6 дахь хэсгийн агуулгыг хуулийн төслийн 23.1-д өөрчлөн зохицуулсан. Ер нь арилжааны зуучлагчаар дамжуулан гэрээ байгуулах гэж байгаа тал нь өөрийгөө нөгөө талдаа мэдэгдэхийг хүсэхгүй байх нь бий. Ийм тохиолдолд хэлцлийн нэг талын нэрийг нэрлэн заагаагүй зуучлагчийн баримтыг нөгөө талд өгөх нь бий. Энэ нь гэрээний гол нөхцлийн ерөнхий агуулгыг өөрчилсөн тохиолдол болно. Иймд төслийн 23.1-д хэрвээ ийм нэрлэн заагаагүй баримтыг өгвөл цаашид нэрлэн заагдах ёстой талтай тухайн этгээдийг гэрээ байгуулсанд тооцно гэх байдлаар тодорхой зохицуулсан.

Хуулийн төслийн 23.2 дахь хэсэгт арилжааны заншлын дагуу нэрлэн заах хугацааг тогтоох боломжтойг тусгасан.

Харин хуулийн төслийн 23.3 дахь хэсэгт зохих хугацаанд нэрлэн заагдаагүй этгээдийг нөгөө талд нь илэрхий болгоогүй арилжааны зуучлагч нь нөгөө талын өмнө гэрээний үүргийг гүйцэтгэх үүрэг хүлээх тухай зохицуулсан.

Төслийн 24.1 дэх хэсэгт ХБНГУ-ын Арилжааны хуулийн 96 дугаар зүйлийн агуулгад тулгуурлан өөрчлөн боловсруулсан. Энэ нь арилжааны заншлын хэрэглээг тодорхой байдлаар тусгаснаараа онцлог.

Хуулийн төслийн 25.1-д “Гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол арилжааны зуучлагчийг мөнгөн төлбөрийн үүргийн гүйцэтгэлийг хүлээж авах болон гэрээгээр тогтоосон бусад үүргийн гүйцэтгэлийг хүлээж авах бүрэн эрхгүй гэж үзнэ.” гэх байдлаар шинэ зохицуулалт оруулсан. Энэ нь арилжааны зуучлагч нь хэрвээ гэрээний талтай тохиролцоогүй бол үүргийн гүйцэтгэлийг нөгөө талаас хүлээн авах эрхгүй болохыг тодорхой байдлаар зохицуулсан онцлогтой.

Төслийн 27.1 дэх хэсэгт одоогийн Иргэний хуулийн 413.12 дахь хэсгийн зохицуулалтыг өөрчлөн тусгасан. Ингэхдээ тухайн нутаг дэвсгэрийн арилжааны заншлын хэрэглээг нээлттэй байдлаар зөвшөөрсөн.

Одоогийн Иргэний хуулийн 414 дүгээр зүйлийн зохицуулалт нь холбогдох эрх зүйн харилцааг бүрэн зохицуулаагүй, явцуу хүрээнд зохицуулсан байх тул хуулийн төслийн 28 дугаар зүйлд арилжааны зуучлагчийн хөтлөх тэмдэглэлийн талаарх зохицуулалтыг шинээр тусгасан. Гол агуулгыг тайлбарлавал арилжааны зуучлагч нь тэмдэглэлийг өдөр бүр, цаг, минутын дарааллаар хөтлөх шаардлагыг тавьж, цаасан хэлбэрээр үйлдсэн бол тухай бүр гарын үсгээр баталгаажуулах, цахим хэлбэрээр үйлдсэн тохиолдолд заавал тоон гарын үсгээр баталгаажуулж аль аль тохиолдолд 10 жил хадгалах үүргийг оноосон. Мөн төслийн 28.4 дэх хэсэгт шүүхээс арилжааны зуучлагчаас нотлох баримт гаргуулахтай холбоотой хэсгийг тусгасан.

Есдүгээр бүлэг.Арилжааны хэлцэл

Арилжааны хуулийн үйлчлэх хүрээг тогтоохдоо, субъектив арга буюу арилжаа эрхлэгч субъектийг тодорхойлсны үндсэн дээр энэхүү арилжаа эрхлэгчийн хийж буй хэлцлийг арилжааны хэлцэл гэж тодорхойлох арга болон арилжааны хэлцэл гэх ойлголтыг эхэлж тодорхойлсны үндсэн дээр эдгээр арилжааны хэлцлийг хийж буй этгээдийг арилжаа эрхлэгч гэж тооцох объектив арга байдаг. Мөн энэ хоёр аргыг хослуулах замаар арилжаа эрхлэгч, арилжааны хэлцлийг тодорхойлох дундын хувилбар ч байдаг.

Арилжааны хуулийн хуулийн төслийг боловсруулахад субъектив арга буюу арилжаа эрхлэгчийг тодорхойлсны үндсэн дээр түүний арилжааны үйл ажиллагааны хүрээнд хийж буй бүхий л хэлцлийг арилжааны хэлцэл гэж үзэх аргыг ашигласан. ХБНГУ-ын Арилжааны хуулийн 343 дугаар зүйлд “арилжааны хэлцэл”-ийг тодорхойлж өгсөн бөгөөд энэхүү тодорхойлолтод тулгуурлан арилжааны хэлцлийг хуулийн төсөлд тодорхойлж өгсөн. Өөрөөр хэлбэл арилжаа эрхлэгчийн арилжааны үйл ажиллагаанд хамаарах бүхий л хэлцлийг арилжааны хэлцэл гэж үзнэ. Энэхүү тодорхойлолтоос “арилжааны үйл ажиллагаа” гэх ойлголтыг тодорхойлох хэрэгцээ шаардлага урган гарах бөгөөд үүнийг хуулийн төслийн 6.2 дугаар зүйлд тодорхойлж өгсөн (Хуулийн төслийн 2 дугаар бүлгийн танилцуулгаас дэлгэрэнгүй үзнэ үү).

Арилжааны хэлцлийн оролцогч талуудаас хамаарч арилжааны хэлцлийг нэг талт арилжааны хэлцэл, хоёр талт арилжааны хэлцэл гэж ангилдаг. Арилжааны хэлцлийн нэг тал арилжаа эрхлэгч бус этгээд байвал үүнийг нэг талт арилжааны хэлцэл гэх ба арилжааны хэлцлийн хоёр тал нь хоёулаа арилжаа эрхлэгч бол

тухайн хэлцлийг хоёр талт арилжааны хэлцэл гэж үздэг. Ингэж ангилахын ач холбогдол нь арилжааны хэлцлийн ерөнхий ангийн зарим зохицуулалт зөвхөн хоёр талт арилжааны хэлцэлд хэрэглэгдэх онцлогтой байдагт оршино. Учир нь арилжаа эрхлэгч нь илүү мэргэшсэн, хариуцлагатай байх тул үүргээ гүйцэтгэхдээ хурдан шуурхай, болгоомжтой хандах боломжтой гэж үзэн хоёр талт арилжааны хэлцэлд илүү хүндрүүлсэн үүргийг талуудад хүлээлгэх боломжтой байдагт оршино. Тухайлбал хоёр талт арилжааны хэлцэлд барьцааны зүйлийг шүүхийн бус журмаар худалдан борлуулах журмыг талууд тохиролцож болдог бол нэг талт арилжааны хэлцэлд энэхүү журмыг хэрэглэдэггүй.

Хуулийн төсөлд “... гэрээ нь хоёр талт арилжааны хэлцэл бол” гэж тодотгосон зохицуулалтыг зөвхөн гэрээний талууд бүгд арилжаа эрхлэгч байгаа тохиолдолд хэрэглэнэ. Харин ингэж тодотгоогүй тохиолдолд нэг талт арилжааны хэлцэлд үйлчлэх буюу гэрээний нэг тал нь арилжаа эрхлэгч байгаа бүх тохиолдлуудад хэрэглэнэ. Түүнчлэн хэлцлийн нэг талд хэд хэдэн этгээд байгаа тохиолдолд тэдгээрийн нэг нь арилжаа эрхлэгч бол тухайн хэлцэлд арилжааны хуулийн зохицуулалт үйлчлэхээр тусгасан. Учир нь нэг гэрээ хэлцэлд арилжаа эрхлэгч талд нь арилжааны хуулийн зохицуулалт үйлчилж, арилжаа эрхлэгч биш этгээдэд иргэний хуулийн зохицуулалт үйлчлэх байдлаар ялгамжтай зохицуулах боломжгүй тул нэг талт арилжааны хэлцэл байсан ч арилжааны хэлцэл үйлчилдэг байхаар төсөлд тусгасан.

Иргэний хуулиас ялгагдах арилжааны эрх зүйн хэлцлийн дараах зохицуулалтыг хуулийн төсөлд тусгасан. Үүнд:

Одоогийн Иргэний хуулийн 196.2-т аж ахуй эрхлэгч нь ажил төрлийн байнгын холбоо бүхий этгээдээс тухайн төрлийн үйл ажиллагаа гүйцэтгүүлэх тухай гэрээний саналыг хүлээн авсан бол ердийн боломжит хугацааны дотор хариу явуулах үүрэгтэй бөгөөд энэ үүргээ биелүүлээгүй бол түүнийг гэрээ байгуулахаар дуугүй хүлээн зөвшөөрсөнд гэж үзэхээр зохицуулсан. Энэ зохицуулалтыг өөрчилж “аж ахуй эрхлэгч”-ийг “арилжаа эрхлэгч” болгон өөрчилж өөрчлөн найруулж хуулийн төслийн 31 дүгээр зүйлд гэрээний саналыг дуугүй хүлээн зөвшөөрөх гарчигтайгаар оруулж өгсөн.

Одоогийн Иргэний хуулийн 196.3-т агуулгын хувьд “Гэрээний саналтай хамт хүлээн авсан барааг хадгалах үүрэг”-ийн талаар явцуу байдлаар зохицуулж өгсөн бөгөөд энэ зохицуулалтыг өөрчлөн хуулийн төслийн 32 дугаар зүйлээр өөрчлөн найруулж “Гэрээний саналтай хамт илгээсэн барааг хадгалах үүрэг”-ийг арилжаа эрхлэгчид үүсэхээр зохицуулж өгсөн. Арилжаа эрхлэгч нь саналтай хамт илгээсэн барааг санал гаргасан талын зардлаар хадгалах үүрэгтэй бөгөөд барааг хадгалах нь өөрт хохиролтой бол барааг хадгалах үүрэг хүлээхгүй байхаар хуулийн төсөлд тусгасан.

Одоогийн Иргэний хуулийн 200.4-т гэрээний санал хүлээн авагч тал нь арилжаа эрхлэгч байх тохиодолд гэрээний стандарт нөхцөл гэрээний салшгүй хэсэг болох зохицуулалтыг хуулийн төслийн 33 дугаар зүйлд шилжүүлэн тусгасан. Ингэхдээ “аж ахуй эрхлэгч” гэх нэр томъёог “арилжаа эрхлэгч” болгон өөрчилсөн.

Одоогийн Иргэний хуулийн 232.8-д “Анзын хэмжээ илт их байвал хэргийн нөхцөл байдлыг харгалзан шүүх түүнийг багасгаж болно” гэж заасан байх бөгөөд ХБНГУ-ийн Арилжааны хуулийн 348 дугаар зүйлд арилжаа эрхлэгч нь өөрийн арилжааны үйл ажиллагаатай холбоотойгоор төлөхөөр тохиролцсон анзын хэмжээг багасгаж болохгүй талаар зохицуулсан байдаг. Иймд арилжаа эрхлэгчийг хариуцлагажуулах, өөрийн эрхлэн явуулж буй арилжааны үйл ажиллагаанд мэргэшсэн этгээд гэдэг агуулгаар арилжаа эрхлэгчийн анзын хэмжээг бууруулахгүй байх зохицуулалтыг хуулийн төслийн 34 дүгээр зүйлд оруулж өгсөн.

Одоогийн Иргэний хуулийн 460.1-т батлан даагч нь нөхөх хариуцлага хүлээхээр зохицуулсан байсныг өөрчилж, хэрэв тухайн батлан даалт нь батлан даагчийн хувьд арилжааны хэлцэлд хамаарч байвал үүрэг гүйцэтгүүлэгч нь батлан даагчаас үүргийн гүйцэтгэлийг бүхэлд нь шаардаж болохоор хуулийн төслийн 35 дугаар зүйлд зохицуулж өгсөн. Үүний үр дүнд арилжааны хэлцлийн үүргийн гүйцэтгэл түргэн шуурхай, баталгаатай явагдах үр дагавар үүснэ.

Одоогийн Иргэний хуулийн 459.1-т батлан даалтын гэрээг бичгээр байгуулах хэлбэрийн шаардлагыг хуульчилж өгсөн бөгөөд, 459.2-т “Ажил үүргийнхээ хүрээнд батлан даалт гаргасан бол батлан даалтын гэрээг бичгээр байгуулахгүй байж болно” гэж заасан нь батлан даалтын гэрээ нь арилжааны гэрээ бол бичгээр байгуулахгүй байж болохоор зохицуулж өгсөн байдаг. ХБНГУ-ын Арилжааны хуулийн 350 дугаар зүйлд мөн батлан даалтын гэрээ нь батлан даагчийн хувьд, үүргийг хүлээн зөвшөөрсөн амлалт, гэрээ нь үүрэг гүйцэтгэгчийн хувьд арилжааны хэлцэлд хамаарч байх бол бичгээр байгуулах хэлбэрийн шаардлага үйлчлэхгүй байхаар хуульчилж өгсөн байдаг. Иймд ХБНГУ-ын Арилжааны хуулийн 350 дугаар зүйлд суурилан хуулийн төслийн 36 дугаар зүйлд гэрээний хэлбэрийн чөлөөт байдлыг тусгаж өгсөн.

Одоогийн Иргэний хуульд хуульд заасан хүүгийн зохицуулалт байхгүй бөгөөд Иргэний хуулийн 222.5-д Мөнгөн төлбөрийн үүргээ хугацаанд нь гүйцэтгээгүй бол үүрэг гүйцэтгэгч хэтрүүлсэн хугацаанд тохирсон хүү төлөх үүрэгтэй гэсэн зохицуулалтыг хэрэглэж, хүү тохиролцоогүй байсан ч зах зээл дээрх хүүгийн хэмжээг нотлох байдлаар хүү шаардах эрхийг хэрэгжүүлдэг. Гэхдээ энэхүү зохицуулалт нь ерөнхий зохицуулалт бөгөөд иргэд хоорондын гэрээнд ч хамаарна. ХБНГУ-ийн Арилжааны хуулийн 352 дугаар зүйл, Япон Улсын Иргэний хуулийн 404 дүгээр зүйлүүдэд хуульд заасан хүүгийн талаар зохицуулж өгсөн байх бөгөөд гол зорилго нь үүрэг гүйцэтгүүлэгчийн эдийн засгийн алдагдлыг аль болох бага байлгах зорилготой. Иймд арилжаа эрхлэгчийн ашгийн төлөөх зорилгыг хангах үүднээс, хоёр талт арилжааны хэлцлээр талууд хүү тохиролцоогүй байсан ч Монголбанкнаас зарласан жигнэсэн дундаж хүүгийн хэмжээгээр хүү шаардах эрхтэй байхаар хуулийн төслийн 37 дугаар зүйлд хуульд заасан хүүг зохицуулж өгсөн. Түүнчлэн, хоёр талт арилжааны хэлцэлийн хувьд мөнгөн төлбөрийн үүрэг гүйцэтгэх хугацаа хэтрүүлсэн бол хүүгийн хэмжээ нь хуульд заасан хүүгийн хэмжээтэй тэнцүү байхаар хуулийн төслийн 38 дугаар зүйлд зааж өгсөн

Иргэний хуулиар, талууд хөлс тохиролцоогүй бол хөлс шаардах эрхгүй. Гэхдээ Иргэний хуулийн 422 дугаар зүйлийн 422.2-т “...хэрэв хадгалагч хадгалалтыг

аж ахуйн үндсэн үйл ажиллагааны хүрээнд явуулж байгаа бол урьдчилан тохиролцоогүй ч хадгалалтын хөлсийг харилцан тохиролцсон гэж үзнэ” гэж талууд хөлс тохиролцоогүй ч хөлс шаардах эрхтэй байхаар зохицуулж өгсөн байдаг. Гэхдээ манай Иргэний хуульд хөлс шаардах ерөнхий зохицуулалт байхгүй. ХБНГУ-ийн Арилжааны хуулийн 354 дүгээр зүйл, Япон Улсын Арилжааны хуулийн 512 дугаар зүйлд арилжаа эрхлэгч нь өөрийн арилжааны үйл ажиллагааны хүрээнд бусдын төлөө гүйцэтгэсэн ажил үйлчилгээний хөлсийг тохиролцоогүй байсан ч шаардах эрхтэй байхаар хөлс шаардах эрхийг хуульчилж өгсөн байдаг. Энэ нь арилжаа эрхлэгчийн ашгийн төлөөх зорилгыг хангах зорилготой. Иймд хуулийн төслийн 39 дүгээр зүйлд арилжаа эрхлэгчийн хөлс шаардах эрх, бусдын өмнөөс төлсөн мөнгөн төлбөрөөс хүү шаардах эрхтэй байхаар хуульчилж өгсөн.

Иргэний хуулиар барьцааны зүйлийг шүүхийн бус журмаар худалдан борлуулах журмыг хориглодог. Учир нь үүрэг гүйцэтгүүлэгч болон үүрэг гүйцэтгэгчийн эрх ашгийг балансалж, үүрэг гүйцэтгэгчийн буюу барьцаалуулагчийн эрх ашгийг хамгаалах зорилготой байдагт оршино. Харин арилжааны хуулиар, хоёр талт арилжааны хэлцлээс үүсэх үүргийг барьцаагаар баталгаажуулсан бол талууд барьцааны зүйлийг шүүхийн бус журмаар худалдан борлуулах, захиран зарцуулах журмыг зөвшөөрдөг. Учир нь гэрээний хоёр тал хоёул арилжаа эрхлэгч байх бөгөөд арилжаа эрхлэгч үүргээ гүйцэтгэхгүй бол хүлээх эрсдэлийг урьдчилан тооцоолох, эрсдэл даах, мэргэшсэн этгээд байдаг тул барьцааны зүйлийг худалдан борлуулах журам хэрэглэхийг зөвшөөрдөг. ХБНГУ-ийн Арилжааны хуулийн 368 дугаар зүйл, Япон Улсын Арилжааны хуулийн 515 дугаар зүйлээр барьцааны зүйлийг худалдан борлуулах журмыг зөвшөөрсөн байдаг. Иймд энэ жишгийн дагуу хуулийн төслийн 40 дүгээр зүйлд хоёр талт арилжааны хэлцлээс үүсэх үүргийг баталгаажуулсан барьцааны зүйлийг худалдан борлуулах журмыг хэрэглэж болохоор зохицуулж өгсөн.

Саатуулан барих эрх нь өөрийн авах ёстой хөлс төлбөрийг төлүүлэх зорилгоор эрх бүхий этгээдэд эд хөрөнгийг шилжүүлэхгүй байх эрх бол хуульд зааснаар үүсэх барьцааны тухайд (тухайлбал, тээвэрлэлтийн гэрээнд бий) түүнийг саатуулан барихаас гадна, хөлс төлбөрийг төлөхгүй бол өөрийгөө хохиролгүй болгох үүднээс худалдан борлуулах эрхтэй байдгаараа эдгээр ойлголтууд ялгаатай. Манай иргэний хуульд саатуулан барих эрхийг тодорхойлж өгөөгүй ч, Иргэний хуулийн 301 дүгээр зүйлд хөлслүүлэгчийн саатуулан барих эрхийг зохицуулж өгсөн байдаг. Иргэний хуульд заасан саатуулан барих эрх нь зөвхөн тухайн гэрээний үндсэн дээр эзэмшил шилжсэн эд юмсад үйлчилж байдаг бол арилжааны эрх зүйн саатуулан барих эрх нь зөвхөн нэг арилжааны гэрээгээр бус талуудын хооронд үүссэн өөр бусад арилжааны гэрээний үндсэн дээр эзэмшил шилжсэн эд хөрөнгөд мөн үйлчилж байдгаараа ялгаатай. ХБНГУ-ийн Арилжааны хуулийн 369 дүгээр зүйл, Япон Улсын Арилжааны хуулийн 521 дүгээр зүйлд хоёр талт арилжааны хэлцлээс үүдэх саатуулан барих эрхийг хуульчилж өгсөн байдаг. Иймд хуулийн төслийн 41 дүгээр зүйлд хоёр талт арилжааны хэлцлээс үүсэх саатуулан барих эрхийг зохицуулж өгсөн.

Иргэний хуулийн үндсэн зарчмаар хамтран үүрэг гүйцэтгэгч нар нь тэнцүү үүрэг гүйцэтгэдэг бол арилжааны эрх зүйд хэд хэдэн үүрэг гүйцэтгэгчийн хэн нэгнийх

нь хувьд тухайн хэлцэл арилжааны хэлцэлд хамаарах бол тухайн арилжааны хэлцлээс үүсэх үүргийг үүрэг гүйцэтгүүлэгч үүрэг гүйцэтгэгчийн хэнээс нь ч бүхэлд нь шаардах эрхтэй байдгаар ялгаатай. Үүний үр дүнд арилжааны хэлцлийн үүргийн гүйцэтгэл илүү баталгаатай болох бөгөөд арилжаа эрхлэгчийг илүү хариуцлагатай байлгах зорилготой. Иймд хуулийн төслийн 42 дугаар зүйлд хамтран үүрэг гүйцэтгэгчдийн хамтын хариуцлагын талаар зохицуулж өгсөн.

Аравдугаар бүлэг.Худалдах, худалдан авах гэрээ

Иргэний хуулийн худалдах, худалдан авах гэрээний зохицуулалтаас гадна арилжааны хэлцлийн хувьд хэрэглэх нэмэлт, нарийвчилсан зохицуулалтуудыг тусгасан. Тухайлбал:

Хуулийн төслийн 43 дугаар зүйлд ХБНГУ-ийн Арилжааны хуулийн 375 дугаар зүйлийг үндэслэн Гэрээний зүйлийн шинж чанарыг тодорхойлох заалтыг оруулж өгсөн. Энэхүү зохицуулалтаар хөдлөх эд хөрөнгө худалдах худалдан авах арилжааны гэрээгээр худалдан авагч тал гэрээний зүйлийн шинж чанарын талаар худалдан авагч талд зааварчилгаа өгөх тохиолдолд хэрэглэгдэх заалт бөгөөд худалдан авагч тал гэрээний зүйлийн шинж чанарыг тохиролцсон хугацааны дотор тодорхойлж өгөх үүргээ гүйцэтгээгүй бол худалдан авагч тал ИХ-ийн 225 дугаар зүйлд заасны дагуу гэрээнээс татгалзах, аль эсвэл ИХ-ийн 219.2-т заасны дагуу үүргийн гүйцэтгэлийн оронд хохирол шаардах эрхийг тусгаж өгсөн. Түүнчлэн, гэрээний зүйлийн талаар худалдан авагчийн хүсэл зориг тодорхой байх тохиолдолд худалдагч тал гэрээний зүйлийг өөрөө тодорхойлж энэ талаар мэдэгдэх бөгөөд мэдэгдэлд хариу өгөөгүй бол худалдагч тал өөрийн тодорхойлсон гэрээний зүйлийг худалдан авагчид шилжүүлэн үүргээ гүйцэтгэх боломжийг олгосон. Энэ зохицуулалт нь гэрээ хэлцлийг түргэн шуурхай байгуулах замаар эдийн засгийн эргэлтийг нэмэгдүүлэх, арилжаа эрхлэгчийг эрх ашгийг хамгаалах зорилготой болно.

Хуулийн төслийн 44 дүгээр зүйлд ХБНГУ-ийн Арилжааны хуулийн 380 дугаар зүйлийг үндэслэн Барааны жингээр үнийг тодорхойлох тохиолдолд тухайн газарт мөрдөгддөг арилжааны заншилд өөр байдгаас бусад тохиолдолд тухайн барааны сав, баглаа боодлын жинг барааны жинд оруулж тооцохгүй талаар тусгаж өгсөн. Үүний үр дүнд барааны жин, гэрээний үнийн талаар маргаан үүсэхээс урьдчилан сэргийлэх бөгөөд илүү тодорхой зохицуулалт болж өгөх юм.

Хуулийн төслийн 45 дугаар зүйлд Үүрэг гүйцэтгэх хугацаа заасан худалдах, худалдан авах гэрээний талаар зохицуулж өгсөн. Худалдах, худалдан авах гэрээ нь хоёр талын хувьд арилжааны гэрээ байх бөгөөд үүрэг гүйцэтгэх хугацааг хатуу тохиролцсон ба үүргээ хугацаандаа гүйцэтгэх нь тухайн гэрээний ач холбогдлыг бий болгож байгаа тохиолдолд энэхүү заалт хэрэглэгдэнэ. Өөрөөр хэлбэл гэрээний зүйлийг худалдагч тал хоцроож нийлүүлэх нь худалдан авагч талд гэрээ байгуулах ач холбогдлыг үгүй болгох тохиолдол юм. Түүнчлэн, энэ тохиолдолд үүрэг гүйцэтгүүлэгч тал буюу худалдан авагч тал гэрээнээс татгалзсанд тооцогдох эрх зүйн үр дагаврыг үүсгэнэ.

Хуулийн төслийн 46 дугаар зүйлд худалдах, худалдан авах гэрээний зүйлийг Нэн даруй шалгах, мэдэгдэх үүргийг зохицуулж өгсөн. Одоогийн Иргэний хуулийн 255 дугаар зүйлийн 255.1.2-т аж ахуйн үйл ажиллагаа эрхэлдэг худалдан авагч нь уг үйл ажиллагаатай холбоотой эд хөрөнгийг шилжүүлэн авах үедээ нэн даруй шалган авах үүргээ биелүүлээгүй бол шаардлага гаргах эрхээ алдаах хуульчилж өгсөн байдаг. Энэ зохицуулалтыг илүү тодорхой болгож Арилжааны хуулийн төсөлд тусгаж өгсөн бөгөөд ингэхдээ доголдлыг барааг шалгах үед илрүүлэх боломжгүй байсан тохиолдолд доголдлыг хожим илрүүлсэн даруйд худалдагчид доголдлын талаар мэдэгдэх үүрэгтэй байхаар зохицуулж өгсөн. Хэрэв доголдлын талаар шалгах үүрэг, доголдлын талаар нэн даруй мэдэгдэх үүргээ биелүүлээгүй бол барааг хүлээн авсанд тооцохоор үр дагаврыг нь зохицуулсан. Гэхдээ худалдагч эд хөрөнгийн доголдлын талаар мэдсээр байж нуун дарагдуулсан бол энэ зохицуулалт үйлчлэхгүй.

Арваннэгдүгээр бүлэг. Мөнгөн зээлийн үйл ажиллагаа

Иргэний хуулийн 286 дугаар зүйлийг өөрчлөлтгүйгээр Арилжааны хуулийн төсөлд шилжүүлэн тусгасан. Ийм учраас Арилжааны хуулийн төслийг дагалдуулан Мөнгөн зээлийн үйл ажиллагааг зохицуулах тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсруулсан болно.

Арванхоёрдугаар бүлэг. Санхүүгийн түрээс

Иргэний хуулийн 26 дугаар бүлэг буюу санхүүгийн түрээсийн гэрээтэй холбоотой 312-317 дугаар зүйлийг зарим өөрчлөлттэйгээр Арилжааны хуулийн төсөлд шилжүүлэн тусгасан.

Юун түрүүнд санхүүгийн түрээсийн гэрээний талуудын хүлээх үүргийг тодорхойлсон зохицуулалтыг одоогийн Иргэний хуулийн 312.1, 312.2 болон Санхүүгийн түрээс /лизинг/-ийн тухай хуулийн 3.1, 6.1 дэх хэсгийн зохицуулалтад тус тус тулгуурлан шинэчлэн боловсруулсан. Арилжааны хуулийн онцлогтой холбогдуулан шинээр төсөлд 48.3, 48.4 дэх хэсгийн зохицуулалтыг тусгасан.

Харин одоогийн Иргэний хуулийн 312.4 дэх хэсгийн зохицуулалт нь заавал хуульчлах шаардлагагүй агуулгыг тусгасан байх тул хассан болно.

Хуулийн төслийн 49.2 дахь хэсэгт одоогийн Санхүүгийн түрээс /лизинг/-ийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1 дэх хэсгийн агуулгыг судалгаанд үндэслэн өөрчлөн тусгасан.

Санхүүгийн түрээсийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1-д санхүүгийн түрээсийн гэрээ нь дараах 3 шаардлагын аль нэгийг нь хангах ёстой байдлаар хуульчилсан бөгөөд үүнд, 5.1.1-д “гэрээний хугацаа дуусгавар болоход түрээсийн зүйлийг түрээслэгчийн өмчлөлд шилжүүлэхээр гэрээнд тусгасан байх” 5.1.2-т “гэрээний хугацааг тухайн түрээсийн зүйл болох эд хөрөнгийн ашиглалтын хугацааны дөрөвний гурваас багагүй байхаар тогтоосон байх” 5.1.3-т “гэрээний нийт үнийг тухайн түрээсийн зүйл болох эд хөрөнгийн үнийн дүнгийн 90 болон түүнээс дээш хувьтай тэнцүү байхаар тогтоосон байх” гэж тус тус заасан.

Санхүүгийн түрээсийн гэрээний хувьд түрээсийн гэрээ, зээлээр худалдах, худалдан авах гэрээтэй адил төстэй бөгөөд үүнийг ялгахад зарим тохиолдолд хүндрэл үүсдэг бөгөөд зээлээр худалдах, худалдан авах гэрээний гол шинж нь санхүүгийн түрээсийн тухай хуулийн 5.1.1-д заасан санхүүгийн түрээсийн гэрээний шинжтэй адил төстэй байгаа юм.¹⁴ Иймд санхүүгийн түрээсийн гэрээ нь хуулийн 5.1-д заасан бүх шаардлагуудыг зэрэг хангаж байх шаардлагыг хуулийн төсөод тусгасан.

Арвангуравдугаар бүлэг.Франчайз, мерчандайз

Иргэний хуулийн 29 дүгээр бүлэг буюу франчайз, мерчандайзын гэрээтэй холбоотой 333-338¹ дугаар зүйлийг зарим өөрчлөлттэйгээр Арилжааны хуулийн төсөлд шилжүүлэн тусгасан. Мөн Соёлын тухай хуулийн 35 дугаар зүйлд мерчандайзийн гэрээгээр соёлын үнэт зүйлийн загвараар бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, борлуулах эрхийн талаар зохицуулж өгсөн бөгөөд тус хуулийн 35 дугаар зүйлийн 35.6-д мерчандайзийн гэрээнд тусгах зүйлсийн талаар тухайлан хуульчилж өгсөн. Эдгээр зүйлсийг мерчандайзийн гэрээний хэсэгт нэмж тусгасан.

Арвандөрөвдүгээр бүлэг.Комисс

Иргэний хуулийн 39 дүгээр бүлгийн Хоёрдугаар дэд бүлэг буюу Худалдааны зуучлагч, комисстой холбоотой 413-419 дүгээр зүйлээс комиссын харилцаанд хамааралтай зарим зүйл, хэсэг, заалтуудыг Арилжааны хуулийн төсөлд зохих өөрчлөлттэйгээр шилжүүлэн тусгасан.

Юун түрүүнд комиссын тодорхойлолтыг одоогийн Иргэний хуулийн 415 дугаар зүйлийн 415.2-ын агуулгыг өөрчлөх замаар шинэчилсэн. Ингэхдээ ХБНГУ-ын Арилжааны хуулийн 383.1, Япон улсын Арилжааны хуулийн 551 дүгээр зүйлийн зохицуулалтын агуулгад суурилсан. Одоогийн хуулийн 415.2-т “барааг борлуулж, эрх хэрэгжүүлэх” гэх байдлаар томъёолсныг хуулийн төслийн 61.1 дэх хэсэгт “барааг худалдах, худалдан авах” гэх байдлаар өөрчлөн боловсруулсан.

Арилжааны хуулийн онцлогтой холбоотойгоор 61.2 дахь хэсгийг нэмж тусгасан. Түүнчлэн хуулийн төслийн 62 дугаар зүйлд комиссын үүргийн талаар зохицуулсан. Комиссын гэрээ нь даалгаврын гэрээний үндсэн шинжийг агуулдаг боловч хөлсөөр ажиллах болон ажил гүйцэтгэх гэрээний шинжийг мөн өөртөө агуулдаг холимог шинжтэй гэрээ болно. Иймд уг шинжийг нь харгалзан үзэж 62 дугаар зүйлд анхаарал болгоомжтой байдлыг хангаж ажиллах үүрэг, үйлчлүүлэгчийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд нийцүүлэн, үйлчлүүлэгчийн зааврын дагуу үйл ажиллагаа явуулах үүрэг, үйлчлүүлэгчид шаардлагатай мэдээлэл өгөх, гэрээ хэлцэл байгуулагдсан тохиолдолд нэн даруй мэдэгдэх үүрэг, олсон орлого, худалдаж авсан барааны өмчлөх эрхийг үйлчлүүлэгчид шилжүүлэх үүрэг, гэрээ хэлцэл байгуулсан нөгөө талыг нэрлэн заагаагүй бол үүргийн гүйцэтгэлтэй холбоотой хариуцлага хүлээх үүрэг, үйлчлүүлэгчийн зааврыг зөрчсөн тохиолдолд хохирол нөхөн төлөх үүргийн талаар зохицууллаа.

¹⁴ Санхүүгийн түрээсийн гэрээ судалгаа. 2025 он

Комисс өөрийн мэдэлд байгаа бараа устсан болон гэмтсэний хариуцлагыг өөрөө хүлээх бөгөөд ямар тохиолдолд уг хариуцлагыг хүлээхгүй байх талаар мөн тусгасан. Түүнчлэн комисс нь барааг даатгалд даатгуулах зааврыг үйлчлүүлэгчээс хүлээж авсан бол уг зааврыг зөрчсөний улмаас хариуцлага хүлээх боломжтой талаар мөн зохицууллаа.

Мөн комисс нь худалдан авсан бараа нь ил доголдолтой байсан тохиолдолд худалдагчийн эсрэг гаргах шаардлагаа хангаж, үйлчлүүлэгчид нэн даруй мэдэгдэх үүргийг хүлээлгэсэн. Учир нь комисс нь бараа худалдах, худалдан авах үүргийг үйлчлүүлэгчийн өмнө хүлээдэг учраас худалдах, худалдан авах гэрээний доголдолтой холбоотой асуудлыг зохицуулах нь чухал ач холбогдолтой гэж үзлээ.

Хуулийн төслийн 62.4-т ХБНГУ-ын Арилжааны хуулийн 391 дүгээр зүйлийн агуулгад суурилан үйлчлүүлэгчийн хувьд хуулийн төслийн 46 дугаар зүйл, Иргэний хуулийн 259.3 дахь хэсгийн зохицуулалт үйлчлэхээр тусгасан. Иргэний хуулийн 259.3 дахь хэсгийг ХБНГУ-ын Арилжааны хуулийн 379 дүгээр зүйлийн 379.2 дахь хэсгийн агуулгад суурилан өөрчилсөн болохыг энд бас дурдая.

Түүнчлэн комисс нь гэрээг өөрийн нэрийн өмнөөс байгуулдаг боловч, үйлчлүүлэгчийн зааврын дагуу гүйцэтгэдэг онцлогтой. Үүнийг академик түвшинд шууд бус төлөөлөл гэж нэрлэх нь ч бий. Иймд комиссын гэрээний хувьд үйлчлүүлэгч шууд төлөөллийн нэгэн адил гуравдагч этгээдийн эсрэг комиссын хэрэгжүүлэх боломжтой шаардах эрхийг хэрхэн хэрэгжүүлэх вэ гэдэг асуудлыг шийдвэрлэх хамгийн чухалд тооцогддог. Энэ шалтгааны улмаас хуулийн төслийн 63 дугаар зүйлд комиссын шаардах эрхтэй холбоотой зохицуулалтыг тусгасан болно. Энэхүү зохицуулалт нь ХБНГУ-ын Арилжааны хуулийн 392 дугаар зүйлийн агуулгад үндэслэсэн болно.

Мөн хуулийн төслийн 65 дугаар зүйлд комиссын барьцааны эрхийн талаарх зохицуулалт, 66 дугаар зүйлд комисс өөрөө гэрээний нэг тал болж өөрөө худалдагч болох тохиолдолд өөрөө худалдан авагч нь болж, өөрөө худалдан авагч болох тохиолдолд өөрөө худалдагч болох тохиолдлын талаар зохицуулсан хэм хэмжээг тус тус шинээр тусгасан.

Арвантавдугаар бүлэг.Аялал жуулчлал

Иргэний хуулийн 34 дүгээр бүлэг буюу аялал жуулчлалын гэрээтэй холбоотой 370-379 дүгээр зүйлийг зарим өөрчлөлттэйгээр Арилжааны хуулийн төсөлд шилжүүлэн тусгасан.

Арванзургаадугаар бүлэг.Илгээмжийн гэрээ

Иргэний хуулийн 38 дугаар бүлэг буюу илгээмжийн гэрээтэй холбоотой 408-409 дүгээр зүйлийг зарим өөрчлөлттэйгээр Арилжааны хуулийн төсөлд шилжүүлэн тусгасан.

Илгээмжийн гэрээг нэг удаагийн шинжтэй байгуулсан бол үүнийг илгээмжийн гэрээ гэж үзэхгүй бөгөөд арилжааны үйл ажиллагааны хүрээнд илгээмжийн

үйлчилгээг эрхэлж байгаа тохиолдолд үйлчлэхээр заасан. Энэ арилжааны хуулийн төслөөр арилжаа эрхлэгчийг субъектив байдлаар тодорхойлсонтой холбоотой. Өөрөөр хэлбэл арилжаа эрхлэгч биш этгээд илгээмжийн гэрээг нэг удаа тохиолдлын шинжтэй байгуулснаар түүнд арилжааны хуулийг хэрэглэх нь зохимжгүй билээ. Мөн түүнчлэн, илгээмжийн үйл ажиллагаа явуулж буй арилжаа эрхлэгч нь жижиг арилжаа эрхлэгч байсан ч Арилжааны хуульд заасан бүртгүүлэх, баланс хөтлөх үүрэг зэрэг бүх үүргийг нэгэн адил хүлээхээр төсөлд тусгасан. Учир нь илгээмжийн үйл ажиллагааг тээвэр ложистикийн талаар мэргэшсэн этгээд эрхлэн явуулдаг тул илүү хариуцлагатай байхыг шаарддаг.

Хуулийн төслийн 78 дугаар зүйлийн 78.1-т илгээгчийн үүргийг жагсаах байдлаар одоогийн ИХ-д зааснаас илүү тодорхой тусгаж өгсөн. Ингэхдээ илгээгчийн дараах үүргүүдийг нэмж өгсөн.

78.1.3.илгээхэд шаардлагатай тээвэрлэлтийн, хадгалалтын, илгээмжийн гэрээг байгуулах;

78.1.4.захиалагчид хохирол шаардах эрхийг шилжүүлэх;

Дээрх үүргүүдийг нэмж өгснөөр, илгээгч нь өөрийн нэрийн өмнөөс захиалагчийн төлөө тээвэрлэлтийн гэрээ, хадгалалтын гэрээ болон бусад холбогдох гэрээ хэлцэл байгуулж байдаг илгээмжийн гэрээний шинж, илгээгчийн үүргийг илүү тодорхой болгож өгсөн.

Одоогийн Иргэний хуулийн 408.2-408.7 дахь заалтуудыг хуулийн төслийн 78.2-78.7 хүртэл өөрчлөлтгүйгээр тусгаж өгсөн.

Иргэний хуулийн 408 дугаар зүйлийн 408.8-д илгээгч өөрөө тээвэрлэлтийг гүйцэтгэх талаар зохицуулж өгсөн байх бөгөөд үүнийг хуулийн 79 дүгээр зүйлд “Илгээгч өөрөө тээвэрлэлтийг гүйцэтгэх” гэсэн гарчигтайгаар тусгаж өгсөн. Мөн хуулийн 79.2-т илгээгч өөрөө тээвэрлэлтийг гүйцэтгэж байгаа тохиолдолд илгээмжийн хөлснөөс гадна, тээвэрлэлтийн хөлсийг шаардаж болох зохицуулалтыг тусгаж өгсөн. Өөрөөр хэлбэл илгээмжийг хүлээн авч буй тал тээврийн хөлсийг төлөх тохиолдолд илгээгч нь илгээмж хүлээн авагчаас тээврийн хөлсийг шаардах эрхтэй байх нь зүйтэй.

Хуулийн төслийн 80 дугаар зүйлд Илгээгчийн хүлээх хариуцлагыг зохицуулж өгсөн бөгөөд, ИХ-ийн 408.9, 408.10, 408.11 дэх заалтуудыг шилжүүлэн тусгасан. Илгээгчийн хүлээх хариуцлагад ХБНГУ-ын 461.2 дахь хэсэгт заасан үзэл баримтлалд тулгуурлан “80.2.Илгээгч хяналтандаа байгаа илгээмж алдагдсан, дутсан, гэмтсэний хариуцлагыг хүлээнэ. Үүнээс бусад хохирлыг илгээгч нь энэ хуулийн 78.1-д заасан үүргээ зөрчсөн нөхцөлд хариуцна. Илгээгч нь ердийн нөхцөлд шаардагдах анхаарал болгоомжтой байдлыг хангаж ажилласан ч энэ хохирол учрахаар байсан тохиолдолд хариуцлагаас чөлөөлөгдөнө.” гэсэн хариуцлага хүлээх заалт болон хариуцлагаас чөлөөлөх заалтыг нэмж тусгаж өгсөн.

Хуулийн төслийн 81 дүгээр зүйлд Захиалагчийн үүргийг одоогийн ИХ-ийн 409.1-409.7 хүртэлх заалтыг шилжүүлэн тусгасан. Түүнчлэн ИХ-ийн 409.8 болон

409.9 дэх хэсгийг хуулийн төслийн 82 дугаар зүйлд Хөлс төлөх зохицуулалт болгон тусдаа зүйл болгосон.

Хуулийн төслийн 83 дугаар зүйлд Захиалагчийн шаардах эрхээ хэзээ хэрэгжүүлэх талаар зохицуулж өгсөн. Өөрөөр хэлбэл илгээмжийн гэрээгээр илгээгч нь өөрийн нэрийн өмнөөс илгээмжийн үйл ажиллагаатай холбоотой гэрээнүүдийг байгуулж байдаг тул илгээгчийн байгуулсан гэрээнээс үүссэн шаардах эрхийг өөртөө шилжүүлж авсаны дараа хэрэгжүүлэх шаардлагатай болно.

Хуулийн төслийн 84 дүгээр зүйлд илгээгчийн саатуулан барих эрхийг тусгаж өгсөн.

Арвандолдугаар бүлэг.Тээвэрлэлт

Иргэний хуулийн 35 дугаар бүлэг буюу тээвэрлэлтийн гэрээтэй холбоотой 380-398 дугаар зүйлийг зарим өөрчлөлттэйгээр Арилжааны хуулийн төсөлд шилжүүлэн тусгасан. Ингэхдээ Тээвэрлэлтийн гэрээний нийтлэг үндэслэл, Зорчигч тээвэрлэлтийн гэрээ, Ачаа тээвэрлэлтийн гэрээ гэсэн 3 дэд бүлэгтэй байхаар боловсруулсан.

Зорчигч тээвэрлэлтийн хөгжлийн явцад энэ төрлийн гэрээнд пайз, тасалбар гардуулах гэсэн хэлбэрийн шаардлага тавих нь ач холбогдолгүй болж байгаа буюу нийтийн тээвэрт карт уншуулж хөлсөө төлснөөр гэрээ байгуулагдаж байгаа, бусад төрлийн тээврийн хэрэгслээр зорчиход ч мөн тасалбар өгөх нь ховор болсон тул Иргэний хуулийн 382 дугаар зүйлийг хассан. Ингэснээр зорчигч тээвэрлэлтийн гэрээнд хэлбэрийн шаардлага тавигдахгүй, аль ч хэлбэрээр байгуулах боломжтой болно. Мөн хуулийг хэрэглэхэд ойлгомжтой болгох үүднээс тээвэрлэлтийн гэрээний бүлгийг тус гэрээний нийтлэг зохицуулалт, зорчигч тээвэрлэлт болон ачаа тээвэрлэлттэй холбоотой онцлог зохицуулалт бүрээр ялгаж дэд бүлгүүдэд хуваасан.

Тээвэрлэлтийн үйл ажиллагааг арилжааны үйл ажиллагааны хүрээнд эрхлэх тохиолдолд арилжааны хуулийн зохицуулалт үйлчлэхээр хуулийн төсөлд тусгаж өгсөн. Өөрөөр хэлбэл нэг удаагийн шинжтэй тээвэрлэлтийн гэрээ байгуулахад арилжааны хууль үйлчлэх нь хууль хэрэглээний зөрчил үүсгэх юм. Учир нь Арилжааны хуулийн төслөөр субъектив байдлаар арилжаа эрхлэгчийг тодорхойлж, зөвхөн арилжаа эрхлэгчийн арилжааны үйл ажиллагааны хүрээнд хийж буй хэлцэл нь арилжааны хэлцэл байхаар системчилж өгсөнтэй холбоотой. Мөн тээвэрлэлтийн үйл ажиллагаа эрхлэн явуулж буй этгээд нь жижиг арилжаа эрхлэгч байсан ч арилжааны хууль бүхэлдээ үйлчилнэ. Энэ нь тээвэрлэлтийн үйл ажиллагаа нь тодорхой хэмжээнд мэргэшсэн этгээд байхыг шаардаж, арилжаа эрхлэгчийг хариуцлагажуулж буй хэлбэр юм.

Түүнчлэн тээвэрлэгч, зорчигч, тээвэрлүүлэгч нарын үүрэг, хариуцлагын хэмжээг зохих байдлаар тэнцвэржүүлсэн буюу шударга хуваарилахад анхаарч зарим зохицуулалтуудыг нэмж, өөрчилсөн. Тухайлбал зорчигч тээвэрлэлтийн гэрээний тээвэрлэгчийн хариуцлага хэсэгт дараах агуулга бүхий заалтуудыг нэмсэн:

89.3.Тээвэрлэгч нь зорчигчийн хүлээлгэн өгсөн тээшний хувьд уг тээшийг тээвэрлэхтэй холбогдуулан нэмэлт хөлс авах эсэхээс үл хамааран ачаа тээвэрлэлтийн гэрээний тээвэрлэгчтэй адил хариуцлага хүлээнэ.

89.4.Тээвэрлэгчийн санаатай буюу болгоомжгүй үйл ажиллагаанаас шалтгаалаагүй бол зорчигчийн хүлээлгэн өгөөгүй гар тээш болон биедээ авч яваа эд зүйлс устаж гэмтсэний улмаас үүссэн хохирлыг тээвэрлэгч хариуцахгүй.

89.5.Зорчигч нь гар тээш болон тээшээ тээвэрлэлт дууссаны дараа тээвэрлэгчээс хүлээн аваагүй бол тээвэрлэгч нь тухайн гар тээш болон тээшийг 7 хоног хадгалах үүрэгтэй бөгөөд энэ хугацаанд хүлээн аваагүй бол Иргэний хуулийн 237 дугаар зүйлд заасан арга хэмжээг авна.

Ачаа тээвэрлэлтийн гэрээний хувьд одоогийн иргэний хуулийн 386.1-т ачаа тээвэрлэлтийн гэрээг дагалдах бичгийн хэлбэрээр байгуулахаар зохицуулсан хэлбэрийг шаардлагыг байхгүй болгосон. Харин тээвэрлэгч нь ачаа илгээгчээс дагалдах бичиг үйлдэхийг шаардах эрхтэй байхаар тээвэрлэлтийн гэрээний холбогдох хэсгүүдийг өөрчлөн найруулсан.

Ачаа тээвэрлэлтийн гэрээнд дараах зохицуулалтыг нэмж тусгасан. Үүнд:

93.11.Тээвэрлэх ачаа нь шатамхай, тэсэрч дэлбэрэх аюултай ачаа байгаа тохиолдолд ачаа илгээгч нь энэ талаар болон ачааны нэр төрөл, шинж чанар болон тухайн ачааг аюулгүй тээвэрлэхтэй холбоотой мэдээллийг ачааг хүлээлгэж өгөхөөс өмнө тээвэрлэгчид өгөх үүрэгтэй.

Арваннаймдугаар бүлэг.Хадгалалт

Иргэний хуулийн 41 дүгээр бүлэг буюу хадгалалтын гэрээтэй холбоотой 422-430 дугаар зүйлийг зарим өөрчлөлттэйгээр Арилжааны хуулийн төсөлд шилжүүлэн тусгасан. Ингэхдээ Хадгалалтын гэрээний нийтлэг үндэслэл, Барааны агуулахад эд хөрөнгө хадгалуулах гэсэн 2 дэд бүлэгтэй байхаар боловсруулсан.

Арван есдүгээр бүлэг.Даатгал

Иргэний хуулийн 43 дугаар бүлэг буюу даатгалын гэрээтэй холбоотой 431-444 дүгээр зүйлүүдийг ямарваа өөрчлөлтгүйгээр Арилжааны хуулийн төсөлд шилжүүлэн тусгасан. Энэ гэрээтэй холбоотой харилцаа нь энэ хуулийн эдгээр зохицуулалтаас гадна нарийвчилсан зохицуулалт бүхий бусад хуулиар зохицуулагддаг тул өөрчлөх шаардлагагүй гэж үзсэн.

Хорьдугаар бүлэг.Зээл тооцооны үүрэг

Иргэний хуулийн 44 дүгээр бүлэг буюу зээл тооцооны үүрэгтэй холбоотой 445-457 дугаар зүйлүүдийг мөн өөрчлөлтгүйгээр Арилжааны хуулийн төсөлд шилжүүлэн тусгасан. Энэ бүлэг нь Иргэний хуульд байсантай адилаар дотроо Төлбөр тооцоо, Банк зээлийн үйл ажиллагаа эрхлэх эрх бүхий хуулийн этгээдээс зээл олгох, Мөнгөн хадгаламж, Банкны баталгаа гэсэн 4 дэд бүлэгтэй. Эдгээр

гэрээтэй холбоотой харилцаа нь мөн энэ хуулийн эдгээр зохицуулалтаас гадна нарийвчилсан зохицуулалт бүхий бусад хуулиар зохицуулагддаг тул өөрчлөх шаардлагагүй гэж үзсэн.

Харин Банк зээлийн үйл ажиллагаа эрхлэх эрх бүхий хуулийн этгээдээс зээл олгох харилцааг тусгасан 451-453 дугаар зүйлийг шилжүүлэн тусгахдаа үүрэг гүйцэтгэх дарааллийг нэмж тусгасан болно.

Тодруулбал, 451 дүгээр зүйлийн 451.1 дэх хэсэгт заасан банк, зээлийн үйл ажиллагаа эрхлэх эрх бүхий хуулийн этгээдээс олгох зээлийн гэрээний дагуу зээлдэгч нь гэрээгээр тохиролцсон хуваарийн дагуу үндсэн зээл болон хүүгийн төлбөр төлөх үүргээ зохих ёсоор гүйцэтгээгүйн улмаас хэтэрсэн хугацааны хүү болон нэмэгдүүлсэн хүү төлөх үүрэг үүссэн тохиолдолд зээлийн гэрээний хугацаа дууссанаас хойш зээлдэгчийн төлсөн төлбөр нь үндсэн зээл, үндсэн хүү, хэтэрсэн хугацааны хүү, нэмэгдүүлсэн хүүгийн төлбөрийг бүхэлд нь төлөхөд хүрэлцэхгүй үед эдгээр үүргийг ямар дарааллаар гүйцэтгэхтэй холбоотой Иргэний хуулийн 216 дугаар зүйлийн 216.4 дэх хэсгийн зохицуулалтын талаар шүүхүүд нэг мөр ойлголтод хүрээгүй, уг зохицуулалтыг өөр өөрөөр тайлбарлан хэрэглэдэг¹⁵ байна. Зээлийн гэрээний дагуу зээлдэгчийн хүлээх үүргийн хэмжээг тогтоохын тулд тухайн гэрээний хугацаа, төлбөр хийсэн огноо тус бүрийг харгалзан үзэхээс гадна төлөгдсөн төлбөр чухамхүү гэрээний аль үүрэгт хамаарахыг тодорхой болгох шаардлагатай гэж үзэн хуулийн төслийн 132.2-т тусгалаа. Түүнчлэн, Банк, эрх бүхий хуулийн этгээдийн мөнгөн хадгаламж, мөнгөн хөрөнгийн шилжүүлэг, зээлийн үйл ажиллагааны тухай хуулийн 25 дугаар зүйлийн 25.1 дэх хэсгээр зээлдэгч зээлийн гэрээгээр тохиролцсон хугацаа буюу зээлийн эргэн төлөлтийн хуваарьт хугацаанаас өмнө хэдийд ч зээлийн гэрээний үүргээ бүхэлд нь болон хэсэгчлэн гүйцэтгэх эрхийг зээлдэгчид олгосон боловч зээлдэгчийн хэсэгчлэн төлсөн төлбөрөөс дарааллын хувьд эхний ээлжинд зээлийн гэрээний аль үүргийг гүйцэтгүүлэхийг тодорхойгүй үлдээжээ. Тодруулбал, зээлдэгчийн урьдчилж төлсөн төлбөрийг үндсэн зээлийн үлдэгдэл болон төлбөр төлсөн өдөр хүртэл бодогдсон байгаа хүүгийн төлбөрийн алинаас хасаж тооцохтой холбоотой хуулийн зохицуулалт байхгүй бөгөөд энэ тохиолдолд Иргэний хуулийн 216 дугаар зүйл үйлчлэхээргүй байх тул энэ талаарх нарийвчилсан зохицуулалтыг хуулийн төслийн 132.2-т тусгалаа. Энэ нь нэг талаас зээлийн гэрээгээр тохиролцсон хугацаанаас өмнө зээлдэгч зээлийн гэрээний үүргээ хэсэгчлэн гүйцэтгэхтэй холбоотойгоор гэрээний талуудын хооронд үүсэх харилцааг цогц байдлаар зохицуулах, нөгөө талаас талуудын хооронд энэ талаар маргаан гарах, гэрээний аль нэг талд давуу байдал бий болгож, нөгөө талын эрх ашгийг хохироох зэрэг үр дагавар гарахаас урьдчилан сэргийлэх ач холбогдолтой юм.

Хорин нэгдүгээр бүлэг.Тооцоо нийлэх

¹⁵ Банк, эрх бүхий хуулийн этгээдийн зарим үйл ажиллагаатай холбоотой хувийн эрх зүйн хууль тогтоомжийн судалгаа. хуульч Л.Анхбаяр, хуульч Э.Мөнх-эрдэнэ. 2025 он

Иргэний хуулийн 46 дугаар бүлэг буюу тооцоо хийлэх гэрээтэй холбоотой 466 дугаар зүйлийг зарим өөрчлөлттэйгээр хуулийн төсөлд тусгалаа. Тодруулбал, 466 дугаар зүйлийн 466.1 дэх хэсгийн зохицуулалт нь тооцоо нийлэх гэрээний үндсэн шинжийг бүрэн дүүрэн илэрхийлэхгүй байна гэж судлаач дүгнэж байгаа тул юун түрүүнд “харилцан бие биедээ үүссэн” гэх нөхцлийг нэмлээ.

Шүүхийн практикт зөвхөн нэг талд үүссэн шаардах эрхийг тооцоо нийлэх гэрээний дагуу хаах боломжтой гэж дүгнэх тохиолдол байна. Гэвч тооцоо нийлэх гэрээ нь Иргэний хуулийн 238 дугаар зүйл буюу харилцан шаардлага бүхий үүргийг тооцож дуусгавар болгох талаар талууд зайлшгүй тохиролцсон байх шаардлагатай онцлог бүхий гэрээ болно. Гэхдээ ингэж шинэчиллээ гээд иргэд болон хуулийн этгээдүүд нэг талд үүссэн шаардлагын хувьд дахин шинэ агуулгаар тохиролцох боломжгүй гэсэн үг биш. Талууд өмнөх үүргийг шинэ үүргээр солихоор тохиролцох боломж бий. Нөгөөтэйгүүр ийм тохиролцоог шүүхийн зүгээс Иргэний хуулийн 186.1 дэх хэсэгт хамаарах хэлцэл гэж дүгнээд хүлээн зөвшөөрөх практик түгээмэл байна.

Дараа нь 466.1 дэх хэсэгт шаардлага гэж байсныг шаардах эрх болон үүрэг, түүний хүү гэх байдлаар өөрчиллөө. Учир нь шаардах эрх байгаа бол нөгөө талд нь үүнд харгалзах үүрэг зайлшгүй байх нь тодорхой. Нөгөөтэйгүүр жишээ нь зээлийн гэрээний үүргээ тооцоо нийлэх гэрээнд хамааруулсан тохиолдолд хүү тооцсон байхыг үгүйсгэхгүй юм. Өөр тохиолдолд жишээ нь зээлээр худалдах, худалдан авах гэрээний үүргийн хувьд мөн адил хүү тохиролцсон байх шаардлага үүснэ. Иймд тооцоо нийлэх гэрээний хувьд нийлмэл хүү буюу хүүгээс хүү тооцож болохыг мөн чанарын хувьд угаас хүлээн зөвшөөрөх шаардлагатай онцлог бүхий гэрээний харилцаа болно.

Мөн шүүхийн практикт иргэд хоорондын харилцаа нь ажил хэргийн харилцаанд хамаарахгүй өөрөөр хэлбэл хоёр тал нь заавал аж ахуй эрхлэгч байх шаардлагатай гэсэн агуулгаар тооцоо нийлэх гэрээний субъектуудыг тайлбарлах явдал гарч байна. Иймд үүнийг тодотгох үүднээс “Гэрээний дор хаяж нэг тал нь аж ахуй эрхлэгч байна.” гэсэн агуулгыг нэмж оруулах нь зохистой гэж үзлээ. Учир нь тооцоо нийлэх гэрээ нь зарим тохиолдолд банк болон түүний харилцагчийн хооронд байгуулагдах боломжтой байдаг тул зөвхөн аж ахуй эрхлэгч нарын хооронд гэж явцуу хүрээнд тайлбарлавал бодит нөхцөл байдалтай төдийлөн нийцэхгүй болж хувирах болно.

Одоогийн 466.6 дахь хэсгийн зохицуулалт нь агуулгын хувьд ойлгомжгүй байх тул ХБНГУ-ын Арилжааны хуулийн 356 дугаар зүйлийн агуулгад түшиглэн хэрэглэхэд ойлгомжтой, хоёрдмол утгагүй байх талаас нь анхаарч шинэчиллээ. Улмаар 466.5 болон 466.6 дахь хэсгийн зохицуулалтыг шинээр боловсруулсан болно.

Харин одоогийн Иргэний хууль дахь 466.3 дахь хэсгийн зохицуулалтыг хаслаа. Учир нь логикийн хувьд ойлгомжтой агуулга байх тул заавал тусгайлан хуульчлах хэрэгцээ, шаардлага байхгүй гэж үзсэн болно.

Хорин хоёрдугаар бүлэг.Бусад зүйл

Хууль хүчин төгөлдөр болох огноо нь ... оны ... дүгээр сарын ...-ний өдөр байна.

Арилжааны хуулийн төслийг дагалдуулан боловсруулсан хуулийн төслүүд

Нэг.Иргэний хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл

Арилжааны хуулийн төслийг боловсруулсантай холбогдуулан Иргэний хуульд дараах нэмэлт, өөрчлөлтийг орууллаа.

Юун түрүүнд Түрээсийн гэрээг Арилжааны хууль руу шилжүүлэхгүй байхаар шийдвэрлэсэн. Энэ нь ХБНГУ-ын Иргэний хуулийн бүтэц, үүргийн эрх зүйн тусгай ангийн агуулгад суурилсан болно. Гэхдээ түрээсийн гэрээний хувьд “аж ахуйн үйл ажиллагаа явуулах болон дүрэмд заасан зорилгоо биелүүлэхэд нь зориулж” гэх хэсгийг хасаж, Иргэний хуулийн 318.1 болон 318.2 дахь хэсгийн агуулгыг нэгтгэсэн. Энэ нь эд хөрөнгө хөлслөх гэрээ болон түрээсийн гэрээг ялгах гол шинжийг илүү тодорхой болгох ач холбогдолтой юм. Түүнчлэн 318.3 дахь хэсгийн агуулгыг өөрчилж, бичгээр байгуулах хэлбэрийн шаардлагыг тавихаар тусгасан. Энэхүү түрээсийн гэрээний өөрчлөлттэй холбогдуулан академик түвшинд шууд бус үр шим гэх ойлголтыг зарим сурах бичигт хүлээн зөвшөөрдөг нөхцөл байдлыг харгалзан үзэж ХБНГУ-ын Иргэний хуулийн агуулгад тулгуурлан Иргэний хуулийн 88.3 дахь хэсэгт шинэ зохицуулалт нэмсэн. 88.3, 88.4 дэх хэсгийг дугаарлалтыг 88.4, 88.5 болгон өөрчилнө. 88.1 дэх хэсгийн хувьд “бүтээгдэхүүн” гэх үг орсон байгаа нь тухайн үр шимийн утга агуулгыг ойлгомжгүй болгож байх тул өөрчилсөн.

Түүнчлэн Иргэний хуулийн 3.3 дахь хэсгийн зохицуулалт ихээхэн ойлгомжгүй агуулгатай байх тул Арилжааны хуулийн төсөл боловсруулсантай холбогдуулан *lex specialis derogat legi generali* гэх зарчимд тулгуурлан 3.3 дахь хэсгийн агуулгыг өөрчлөн найруулав.

Мөн Иргэний хуулийн 255 дугаар зүйлийн 255.1.1 болон 255.2 дахь хэсгийн агуулгыг ХБНГУ-ын Иргэний хуулийн 442 дугаар зүйлийн агуулгад суурилан өөрчлөн найрууллаа.

Иргэний хуулийн 257 дугаар зүйлийн агуулга нь худалдан авагч талын эрхийг хязгаарласан, явцууруулсан шинжтэй байх тул худалдан авагч талын эрхийг хамгаалах үүднээс өөрчлөн найруулсан. Өөрөөр хэлбэл доголдолтой тохиолдолд худалдагч заавал хариуцлага хүлээдэг байх үзэл баримтлалд суурилсан гэсэн үг.

Хуулийн төслийг Арилжааны хууль гэж нэрлэсэн тул Иргэний хуулийн 274, 275 дугаар зүйлийн агуулгыг “солилцооны” гэж өөрчилсөн болно.

237 дугаар зүйлийн 237.1 дэх хэсэгт “үүрэгтэй” гэж заасан байгааг “шилжүүлж болно” гэж өөрчилсөн. Учир нь өөрөө хадгалах боломжтой тохиолдолд заавал хадгалалтад шилжүүлэхийг үүрэг болгох зохисгүй гэж үзлээ. Иргэний хуулийн 224.2

дахь хэсэгт хадгалсантай холбоотой зардлыг нөхөн төлөхийг хугацаа хэтрүүлсэн үүрэг гүйцэтгүүлэгчээс шаардах боломжийг үүрэг гүйцэтгэгчид олгосон байгааг мөн харгалзан үзэх шаардлагатай. Уг өөрчлөлттэй холбогдуулан ХБНГУ-ын Иргэний хуулийн 372 дугаар зүйлийг харьцуулан үзнэ үү.

Иргэний хуулийн 251.3 дахь хэсгийн агуулгыг шүүхийн практик зөвхөн тухайн хэсгийг л доголдолтой гэж үзнэ гэх агуулгаар бус, бүхэлдээ доголдолгүй гэх байдлаар буруу тайлбарлан хэрэглэж байх тул ХБНГУ-ын Иргэний хуулийн агуулгад тулгуурлан ялимгүй буюу үүргийн гүйцэтгэлд ноцтой нөлөө үзүүлэхээргүй бол “худалдан авагч гэрээнээс татгалзаж болохгүй” гэх агуулгыг 251.3 дахь хэсэгт тусгасан.

Иргэний хуулийн 256 дугаар зүйлийн 256.1 хэсгийн дагуу худалдагчид гэрээнээс татгалзах боломжийг олгосон байгаа нь ойлгомжгүй байх тул “худалдагч, худалдан авагчийн аль нь ч” гэснийг “худалдан авагч” гэж өөрчилсөн болно.

Иргэний хуулийн 259.3 дахь хэсгийг ХБНГУ-ын Арилжааны хуулийн 379 дүгээр зүйлийн 379.2 дахь хэсгийн агуулгад суурилан өөрчилсөн болохыг өмнө дурдсан.

Түүнчлэн арилжааны эрх зүйн нэр томъёо, агуулгыг тусгасан байх тул Иргэний хуулийн 42.3, 196.1.7, 196.2, 196.3, 200.4, 255.1.2 дахь хэсгийг хүчингүй болсонд тооцохоор тусгалаа.

Иргэний хуулийн III хэсэг буюу Гэрээний эрх зүйгээс хэд хэдэн гэрээний хувьд хамгийн багадаа нэг тал нь заавал арилжаа эрхлэгч байх буюу арилжааны хэлцэл болох гэрээнүүдийг мөн ялгаж, зарим хэсэгт зохих нэмэлт, өөрчлөлтийг хийж Арилжааны хуулийн төсөлд тусгасан. Иргэний хуулийн дараах зүйл, хэсэг, заалтыг дээрх шалтгаанаар хүчингүй болгоно:

- 42 дугаар зүйлийн 42.3
- 196 дугаар зүйлийн 196.1.7, 196.2, 196.3
- 200 дугаар зүйлийн 200.4
- 255 дугаар зүйлийн 255.1.2
- Барьцаалан зээлдүүлэх журмаар болон иргэнээс байнга, ашиг олох зорилгоор зээл олгох 286 дугаар зүйл
- Санхүүгийн түрээс 312-317 дугаар зүйл
- Франчайзын гэрээ, Мерчандайзын гэрээ 333-338¹ дугаар зүйл
- Аялал жуулчлалын гэрээ 370-379 дүгээр зүйл
- Тээвэрлэлтийн гэрээ 380-398 дугаар зүйл
- Илгээмжийн гэрээ 407-409 дүгээр зүйл
- Худалдааны зуучлагч, төлөөлөгч, комисс 413-419 дүгээр зүйл
- Хадгалалтын гэрээний зарим хэсэг, заалт 422.2, 427 дугаар зүйл
- Барааны агуулахад эд хөрөнгө хадгалуулах гэрээ 428-430 дугаар зүйл
- Даатгалын гэрээ
- Зээл тооцооны үүрэг 445-457 дугаар зүйл
- Тооцоо нийлэх 466 дугаар зүйл.

Эдгээр гэрээний хувьд Арилжааны хуулийн төсөлд шилжүүлснээрээ Арилжааны хуулийн хувьд нэрлэсэн гэрээнд хамаарах боловч Иргэний хуулийн хувьд нэрлэгдээгүй гэрээнд хамаарах, эсхүл ерөнхий бусад гэрээний зохицуулалт үйлчлэх /жишээ нь тээвэрлэлтийн гэрээ нь аль аль тал нь иргэн байсан тохиолдолд ажил гүйцэтгэх гэрээний зохицуулалтын дагуу шийдвэглэгдэх гэх мэт/ үр дагавартай.

Хоёр.Хувиараа арилжаа эрхлэгчийн бүртгэлийн тухай хуулийн төсөл

Арилжааны хуулийн төсөлд “Арилжааны бүртгэл нь хувиараа арилжаа эрхлэгчийн төрөлжсөн бүртгэл болон ашгийн төлөө хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлээс бүрдэнэ.” гэж тусгасан. Иймд үүнд тулгуурлан “Хувиараа арилжаа эрхлэгчийн бүртгэлийн тухай хууль”-ийн төслийг боловсруулсан. Энэхүү хуулийн төсөл нь анхдагч хуулийн төсөл болно.

Хувиараа арилжаа эрхлэгчийн бүртгэлийн тухай хуулийн төсөл нь дараах бүтэцтэй байна.

- Нэгдүгээр бүлэг.Нийтлэг үндэслэл
- Хоёрдугаар бүлэг.Хувиараа арилжаа эрхлэгчийн бүртгэлд шинээр бүртгэх
- Гуравдугаар бүлэг.Хувиараа арилжаа эрхлэгчийн хувийн хэрэг
- Дөрөвдүгээр бүлэг.Хувиараа арилжаа эрхлэгчийн мэдээлэлд оруулсан өөрчлөлтийг улсын бүртгэлд бүртгэх
- Тавдугаар бүлэг.Хувиараа арилжаа эрхлэгчийг бүртгэлээс хасах
- Зургадугаар бүлэг.Хувиараа арилжаа эрхлэгчийн улсын бүртгэл хөтлөх байгууллага
- Долдугаар бүлэг.Бусад зүйл

Иймд дор тус хуулийг бүлэг тус бүрээр нь багцлан танилцуулъя.

Нэгдүгээр бүлэг.Нийтлэг үндэслэл

Юун түрүүнд хуулийн зорилтыг тусгасан. Энэ нь тус хуулийн бүлэг бүрээр зохицуулж буй харилцааг цогцоор нь хамруулан бичсэн агуулгатай.

Төслийн 2 дугаар зүйлд Хувиараа арилжаа эрхлэгчийн бүртгэлийн хууль тогтоомжийн талаар зохицуулсан. Арилжааны хууль нь тус бүртгэлийн хувьд хамгийн гол эх сурвалж нь болно. Учир нь Арилжааны хуулийн төсөлд тусгасан агуулгад тулгуурлан тус Хувиараа арилжаа эрхлэгчийн бүртгэлийн тухай хуулийн агуулгыг тодорхойлно. Мөн Улсын бүртгэлийн ерөнхий хууль нь төрөлжсөн бүртгэлийн талаар зохицуулсан байх тул тус хуулийн хувьд чухал эх сурвалж болно.

Мөн хуулийн нэр томъёоны тодорхойлолтыг 3 дугаар зүйлд тусгасан бол хэн бүртгүүлэх боломжтой талаар 4 дүгээр зүйлд зохицуулсан. Хувиараа арилжаа эрхлэгчийн бүртгэлийн тухай хуулийн төслийн хувьд Арилжааны хуульд заасан

арилжааны үйл ажиллагааг эрхэлж эхэлсэн үеэс хувь хүн бүртгүүлэх эсхүл арилжааны үйл ажиллагаа эрхэлдэггүй боловч Арилжааны хуулийн төсөлд заасны дагуу сайн дураар бүртгүүлэх боломжтой хувь хүмүүс уг бүртгэлд бүртгүүлснээр хувиараа арилжаа эрхлэгч болох боломжийг олгосон /сайн дураараа бүртгүүлсэн тохиолдолд бүртгэл нь конститутив үр дагавартай байна/.

Бүртгэлийг цаасан болон цахим хэлбэрээр авах боломжтой байхаар хуулийн төсөлд тусгасан. Энэ нь хувиараа арилжаа эрхлэгч нарын хувьд чирэгдэл учруулахгүй байх, цаг зав, зардал хэмнэх зорилготой.

Хоёрдугаар бүлэг.Хувиараа арилжаа эрхлэгчийн бүртгэлд анхлан бүртгэх

Энэ бүлэгт хувиараа арилжаа эрхлэгчийг бүртгэлд анхлан бүртгэх тохиолдлын талаар зохицуулсан. Анхлан бүртгэхдээ бүртгүүлэх өргөдлийг холбогдох баримт бичгийн хамт бүрэн гүйцэд хүлээн авснаас хойш өргөдөл гаргагчийг бүртгэх эсэх талаар ажлын 2 өдрийн дотор шийдвэр гаргаж, энэ тухай өргөдөл гаргагчид бичгээр, эсхүл цахим хэлбэрээр мэдэгдэнэ гэх байдлаар журамласан. Мөн бүртгэхээс татгалзсан тохиолдолд энэ талаар тухайн мэдэгдэлд дурдахыг зохицуулсан.

Мөн энэ бүлгээр арилжааны нэрийн бүртгэлийн талаар зохицуулсан. Арилжааны хуулийн төсөлд тусгаснаар хувиараа арилжаа эрхлэгч нь арилжааны нэрээ бүртгүүлсэн тохиолдолд л арилжааны нэрээ бусад хувь хүнд ашиглуулж, шилжүүлж, өв залгамжлуулах боломж нээгдэнэ. Иймд үүнтэй холбогдуулан Хувиараа арилжаа эрхлэгчийн бүртгэлийн тухай хуулийн төсөлд арилжааны нэрээ бусад хувь хүнд ашиглуулсны, шилжүүлсний, өвлүүлсний бүртгэлийн талаар тус тус зохицуулсан. Арилжааны нэр нь амины эрхийн төдийгүй хөрөнгийн шинжийг өөртөө агуулна гэж нийтлэг байдлаар олон улсад тайлбарлагдах нь бий. Гэвч улс орнууд ямар тохиолдолд, ямар шалгуураар хөрөнгийн шинжийг нь бий болгох талаар харилцан адилгүй бөгөөд маргаан бүхий байсаар иржээ. Арилжааны хуулийн төсөлд арилжааны нэрийг бүртгүүлснээр хөрөнгийн шинжийг нь ашиглах боломжийг хувь хүнд олгосон. Энэ нь арилжааны нэрийн бүртгэлийн ач холбогдлыг тодруулсан буюу бүртгүүлээгүй болон бүртгүүлсэн тохиолдлын ялгааг тодорхой болгосон гэж үзэж байна.

Гуравдугаар бүлэг.Хувиараа арилжаа эрхлэгчийн хувийн хэрэг

Хувийн хэргийг бүрдүүлэн хадгалах нь манай улсын бүртгэлийн тогтолцооны хувьд нийтлэг байдлаар хэрэгждэг. Иймд бүртгэлийн байгууллага нь хувиараа арилжаа эрхлэгчийн хувийн хэргийг цаасан болон цахим хэлбэрээр бүрдүүлж мэдээллийн санд хөтөлнө.

Дөрөвдүгээр бүлэг.Хувиараа арилжаа эрхлэгчийн мэдээлэлд оруулсан өөрчлөлтийг улсын бүртгэлд бүртгэх

Хувиараа арилжаа эрхлэгчийн улсын бүртгэлд бүртгэлтэй мэдээлэлд өөрчлөлт орсон бол арилжаа эрхлэгч тухай бүр нэн даруй тус өөрчлөлтийг улсын бүртгэлд тусгуулах үүргийг хүлээх бөгөөд хувиараа арилжаа эрхлэгч улсын

бүртгэлд бүртгүүлсэн мэдээлэлд өөрчлөлт оруулахаар хүсэлт гаргаж байгаа бол мэдээлэл өөрчлөгдсөнийг нотолсон баримтыг хавсаргахаар тусгасан.

Тавдугаар бүлэг.Хувиараа арилжаа эрхлэгчийг бүртгэлээс хасах

Хувиараа арилжаа эрхлэгчийг тухайн бүртгэлээс ямар тохиолдолд хасах болохыг Арилжааны хуулийн төсөлтэй уялдуулан тусгасан.

Зургадугаар бүлэг.Хувиараа арилжаа эрхлэгчийн улсын бүртгэл хөтлөх байгууллага

Хувиараа арилжаа эрхлэгчийн бүртгэлийг Монголын Үндэсний Худалдаа, Аж Үйлдвэрийн Танхим улсын хэмжээнд хөтлөхөөр зохицуулсан. Мөн тус бүлэгт бүртгэлийн байгууллагын чиг үүргийг тусгасан. Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуульд зааснаар “танхим нь аж ахуйн нэгж, байгууллагуудаас худалдаа, үйлдвэрлэл эрхлэхтэй холбогдсон нийтлэг эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах болон худалдаа, үйлдвэрлэлийг дэмжих зорилгоор байгуулсан ашгийг төлөө бус хуулийн этгээд” байх тул энэ үндсэн чиг үүрэг нь хувиараа арилжаа эрхлэгчийн бүртгэлийг хөтлөхөд тохиромжтой этгээд болохыг илтгэж байна гэж үзсэн.

Долдугаар бүлэг. Бусад зүйл

Энэ бүлэгт гомдол хянан шийдвэрлэх, хууль зөрчигчид хариуцлага хүлээлгэх, хууль хүчин төгөлдөр болох талаар тусгасан.

Гурав.Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл

Арилжааны хуулийн төслийг боловсруулсантай холбоотойгоор хуулиудын уялдаа холбоог хангах үүднээс Хуулийн этгээдийн Улсын бүртгэлийн тухай хуульд дараах нэмэлтийг оруулсан. Үүнд:

- Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн ашгийн төлөөх хуулийн этгээд буюу компани, нөхөрлөлийн бүртгэл нь арилжааны бүртгэлд хамаарах тул Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн 2.1 дэх хэсэгт “Арилжааны хууль”-ыг нэмж өгсөн.
- Ашгийн төлөөх хуулийн этгээд буюу компани, нөхөрлөлийн нэрийн баталгаажуулалт хийхэд Арилжааны хуульд заасан арилжааны нэрийн зохицуулалт мөн хамаарах тул “Арилжааны хуулийн 11 дүгээр зүйл”-д заасан шаардлагыг мөн хангах талаар нэмж өгсөн.
- Хувиараа арилжаа эрхлэгчийн нэрийн баталгаажуулалт нь Хуулийн этгээдийн нэрийн баталгаажуулалттай төстэй харилцаа тул Хуулийн этгээдийн болон хувиараа арилжаа эрхлэгчийн нэрийн баталгаажуулалтын журмыг Засгийн газар батлахаар нэмж өгсөн.

Дөрөв.Нөхөрлөлийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл

Нөхөрлөл нь Арилжааны хуулийн төсөлд заасны дагуу эрх зүйн хэлбэрийн хувьд арилжаа эрхлэгч болох этгээдэд хамаарах тул Нөхөрлөлийн тухай хуулийн 8.1 дэх хэсгийг “Нөхөрлөл оноосон нэртэй байна. Нөхөрлөлийн оноосон нэр нь бусад хуулийн этгээдийн нэр, хувиараа арилжаа эрхлэгчийн арилжааны нэртэй давхардаагүй байна” гэж өөрчлөн найруулсан. Хуулийн этгээдийн хувьд тухайн хуулийн этгээдийн нэр нь өөрөө арилжааны нэр байх боломжтой. Нөгөөтэйгүүр хуулийн этгээдийн нэр нь арилжааны нэрээс өргөн агуулгатай байх тул “бусад хуулийн этгээдийн нэр” гэх байдлаар, харин хувиараа арилжаа эрхлэгчийн хувьд арилжааны нэрийг тусгасан.

Тав.Компанийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл

Компанийн нэр, хуулийн этгээдийн нэр, арилжааны нэр зэрэг хоорондоо төсөөтэй боловч ялгаатай ойлголтууд гарч ирж байгаа тул үүнтэй холбогдуулан өөрчлөлт оруулсан. Ингэхдээ компанийн нэр нь бусад хуулийн этгээдийн болон арилжааны нэрээ бүртгүүлсэн хувиараа арилжаа эрхлэгчийн нэртэй давхардаж болохгүй гэсэн агуулгыг нэмж өгсөн.

Зургаа.Санхүүгийн түрээс /лизинг/-ийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл

Санхүүгийн түрээсийн гэрээний харилцааг Иргэний хуулиас гадна Санхүүгийн түрээс /лизинг/-ийн тухай хуулиар зохицуулдаг бөгөөд эдгээр хуулиудад санхүүгийн түрээсийн гэрээг ялгаатай байдлаар тодорхойлсон байгааг уялдуулж Иргэний хууль дахь санхүүгийн түрээсийн гэрээний заалтуудыг Арилжааны хуулийн төслийн 10 дугаар бүлэгт оруулахдаа хуулиудын уялдааг хангаж зарим өөрчлөлтүүдийг тусгасан.

Юун түрүүнд Санхүүгийн түрээс /лизинг/-ийн тухай хуулийн 2 дугаар зүйлд Санхүүгийн түрээсийн хууль тогтоомжид Арилжааны хуулийг нэмсэн. Мөн 5 дугаар зүйлд Арилжааны хуульд зарим зохицуулалтыг шилжүүлсэнтэй холбогдуулан зарим өөрчлөлтийг хийсэн.

Санхүүгийн түрээс /лизинг/-ийн тухай хуулийн 16 дугаар зүйлийн 16.2 дахь хэсэгт “Түрээслүүлэгч, түрээслэгчийн аль нэг нь гэрээг цуцлах бол энэ тухай нөгөө талдаа мэдэгдэх бөгөөд гэрээнээс татгалзах, ийнхүү татгалзсанаас үүсэх үр дагаврыг шийдвэрлэхтэй холбогдсон харилцааг Иргэний хуулийн 204, 205 дугаар зүйлд заасны дагуу зохицуулна.” гэж заасан байгаа нь үргэлжилсэн шинжтэй үүргийн эрх зүйн харилцааны хувьд тохиромжгүй байна гэж үзсэн тул дараах байдлаар өөрчлөн найруулсан.

16.2.Түрээслүүлэгч, түрээслэгчийн аль нэг нь гэрээг цуцлах бол энэ тухай нөгөө талдаа мэдэгдэх бөгөөд ийнхүү цуцалснаас үүсэх үр дагаврыг шийдвэрлэхтэй холбогдсон харилцаанд Иргэний хуулийн 295.1, 295.4 болон бусад холбогдох зохицуулалтыг хэрэглэнэ.

Мөн Иргэний хуулиас Арилжааны хуульд зарим зохицуулалтыг шилжүүлсэнтэй холбогдуулан тухайн шилжсэн зохицуулалтыг эшлэсэн хэсгийг өөрчилсөн.

Долоо.Мөнгөн зээлийн үйл ажиллагааг зохицуулах тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай

Арилжааны хуулийн хуулийн төсөл боловсруулагдсантай холбоотойгоор Хувиараа арилжаа эрхлэгчийн бүртгэлийн тухай хуулийн төслийг боловсруулсан. Мөнгөн зээлийн үйл ажиллагаа эрхэлж буй иргэн нь хувиараа арилжаа эрхлэгч болох тул мөн бүртгүүлэх шаардлагатай. Иймд “байнга, ашиг олох зорилгоор мөнгөн зээлийн үйл ажиллагаа эрхлэх иргэн бол хувиараа арилжаа эрхлэгчийн бүртгэлд бүртгүүлсэн байх” гэсэн хэсгийг нэмж өгсөн.

Түүнчлэн мөнгөн зээлийн үйл ажиллагаа нь бүхэлдээ арилжааны үйл ажиллагаа болох тул Мөнгөн зээлийн үйл ажиллагааг зохицуулах хууль тогтоомж нь мөн Арилжааны хуулиас бүрдэх ба “Арилжааны хууль” гэж нэмж өгсөн.

Мөнгөн зээлийн үйл ажиллагаа эрхлэгч этгээдийн нэрийг Арилжааны хуульд заасан нэрийн зохицуулалттай уялдуулж “Хэрэв зээлийн үйл ажиллагаа эрхлэх иргэн арилжааны нэртэй бол үйл ажиллагаандаа арилжааны нэрээ хэрэглэж болно.” гэсэн хэсгийг нэмж өгсөн.

Найм.Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай

Иргэний хуулиас зарим зохицуулалтыг Арилжааны хуулийн төсөлд шилжүүлсэнтэй холбогдуулан тус хуульд өөрчлөлт оруулсан. Ингэхдээ Иргэний хуулиас иш татсан холбогдох хэсгийг Арилжааны хууль болгон өөрчилсөн.

Ес.Автотээврийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай

Иргэний хуулиас зарим зохицуулалтыг Арилжааны хуулийн төсөлд шилжүүлсэнтэй холбогдуулан тус хуульд өөрчлөлт оруулсан. Ингэхдээ Иргэний хуулиас иш татсан холбогдох хэсгийг Арилжааны хууль болгон өөрчилсөн.

Арав.Аялал жуулчлалын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай

Иргэний хуулиас зарим зохицуулалтыг Арилжааны хуулийн төсөлд шилжүүлсэнтэй холбогдуулан тус хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан. Ингэхдээ Иргэний хуулиас иш татсан холбогдох хэсгийг Арилжааны хууль болгон өөрчилсөн.

Арван нэг.Даатгалын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай

Иргэний хуулиас зарим зохицуулалтыг Арилжааны хуулийн төсөлд шилжүүлсэнтэй холбогдуулан тус хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан. Ингэхдээ Иргэний хуулиас иш татсан холбогдох хэсгийг Арилжааны хууль болгон өөрчилсөн.

Арван хоёр.Банк бус санхүүгийн үйл ажиллагааны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай

Иргэний хуулиас зарим зохицуулалтыг Арилжааны хуулийн төсөлд шилжүүлсэнтэй холбогдуулан тус хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан. Ингэхдээ Иргэний хуулиас иш татсан холбогдох хэсгийг Арилжааны хууль болгон өөрчилсөн.

Арван гурав.Банкин дахь мөнгөн хадгаламжийн даатгалын тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай

Иргэний хуулиас зарим зохицуулалтыг Арилжааны хуулийн төсөлд шилжүүлсэнтэй холбогдуулан тус хуульд нэмэлт оруулсан. Ингэхдээ Иргэний хуулиас иш татсан холбогдох хэсгийг Арилжааны хууль болгон өөрчилсөн.

Арван дөрөв.Гэрээт харуул хамгаалалтын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай

Тус хуулийн зохицуулалт нь арилжаа эрхлэгчтэй хамааралтай байх тул өөрслөлт оруулсан. Ингэхдээ Иргэний хуулиас иш татсан холбогдох хэсгийг Арилжааны хууль болгон өөрчилсөн.

Арван тав.Банк, эрх бүхий этгээдийн мөнгөн хадгаламж, мөнгөн хөрөнгийн шилжүүлэг, зээлийн үйл ажиллагааны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай

Иргэний хуулиас зарим зохицуулалтыг Арилжааны хуулийн төсөлд шилжүүлсэнтэй холбогдуулан тус хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан. Ингэхдээ Иргэний хуулиас иш татсан холбогдох хэсгийг Арилжааны хууль болгон өөрчилсөн.

Арван зургаа.Малын индексжүүлсэн даатгалын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай

Иргэний хуулиас зарим зохицуулалтыг Арилжааны хуулийн төсөлд шилжүүлсэнтэй холбогдуулан тус хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан. Ингэхдээ Иргэний хуулиас иш татсан холбогдох хэсгийг Арилжааны хууль болгон өөрчилсөн.

Арван долоо.Усан замын тээврийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай

Иргэний хуулиас зарим зохицуулалтыг Арилжааны хуулийн төсөлд шилжүүлсэнтэй холбогдуулан тус хуульд нэмэлт оруулсан. Ингэхдээ Иргэний хуулиас иш татсан холбогдох хэсгийг Арилжааны хууль болгон өөрчилсөн.

Арван найм.Өрсөлдөөний тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай

Арилжааны хуулийн төслийн зохицуулалт нь тус хуульд зохих хамааралтай байх тул нэмэлт оруулсан. Ингэхдээ Иргэний хуулиас иш татсан холбогдох хэсгийг Арилжааны хууль болгон өөрчилсөн.

Арван ес.Хөдлөх эд хөрөнгө болон эдийн бус хөрөнгийн барьцааны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай

Иргэний хуулиас зарим зохицуулалтыг Арилжааны хуулийн төсөлд шилжүүлсэнтэй холбогдуулан тус хуульд өөрчлөлт оруулсан. Ингэхдээ Иргэний хуулиас иш татсан холбогдох хэсгийг Арилжааны хууль болгон өөрчилсөн.

Хорь.Төмөр замын тээврийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай

Иргэний хуулиас зарим зохицуулалтыг Арилжааны хуулийн төсөлд шилжүүлсэнтэй холбогдуулан тус хуульд нэмэлт оруулсан. Ингэхдээ Иргэний хуулиас иш татсан холбогдох хэсгийг Арилжааны хууль болгон өөрчилсөн.

Хорин нэг.Хадгаламж, зээлийн хоршооны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай

Иргэний хуулиас зарим зохицуулалтыг Арилжааны хуулийн төсөлд шилжүүлсэнтэй холбогдуулан тус хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан. Ингэхдээ Иргэний хуулиас иш татсан холбогдох хэсгийг Арилжааны хууль болгон өөрчилсөн.

Хорин хоёр.Соёлын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай

Иргэний хуулиас зарим зохицуулалтыг Арилжааны хуулийн төсөлд шилжүүлсэнтэй холбогдуулан тус хуульд өөрчлөлт оруулсан. Ингэхдээ Иргэний хуулиас иш татсан холбогдох хэсгийг Арилжааны хууль болгон өөрчилсөн.

--oOo--